

Merja Kylmäkoski (toim.)

AVAUKSIA YHTEISÖLLISYYTEEN

AVAUKSIA YHTEISÖLLISYYTEEN

HUMANISTISEN AMMATTIKORKEAKOULUN
JÄRJESTÖ- JA NUORISOTYÖN KOULUTUS-
OHJELMASTA (YAMK) VALMISTUNEIDEN
MIETTEITÄ YHTEISÖLLISYYDESTÄ

Merja Kylmäkoski (toim.)

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Sarja D. Opinnäytetyöt 10, 2010

© tekijät ja Humanistinen ammattikorkeakoulu

ISBN 978-952-456-097-9

ISSN-L 1796-3850

ISSN 1796 -3850 (painettu)

ISSN 1799-0262 (verkkojulkaisu)

Painopaikka: Gummerus Kirjapaino Oy Vaajakoski, 2010

Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK

Annankatu 12, 00120 Helsinki

www.humak.fi

humak@humak.fi

SISÄLLYSLUETTELO

Kiitokset	5
Esipuhe <i>Sirpa Teräväinen</i>	6
Yhteisöpedagogit (YAMK) -yhteisöllisyyden tekijöinä <i>Merja Kylmäkoski</i>	8
Työelämästä ylempään ammattikorkeakouluun <i>Katja Danska-Honkala ja Martti Poteri</i>	13
Yhteisöllisyydestä Tampereen Tyttöjen Talolla <i>Taina Karman</i>	21
Yhteisöllisyys nuorisotyössä <i>Laura Paunonen</i>	29
Paikka, tila ja yhteisö <i>Suvi Kuikka</i>	33
Yhteisöllisyys ja autismin kirjo <i>Marja Helinä Nuutinen</i>	39
Tuloksellinen monisektoraalinen kehittämistyö edellyttää uusia aloituksia toimiakseen <i>Virpi Kolehmainen</i>	47
Kartoituskeskusteluista kohti yhteisöllistä arviointia <i>Mervi Smahl-Laurikainen</i>	53
Koordinoinnin kautta yhteisöllisyyttä rakentamassa <i>Sirpa Ali-Melkkilä</i>	61

Ajatuksia yhteisöllisyyden rakentumisesta järjestöjen yhteistyöverkostossa <i>Heli Laurikainen</i>	67
Yhteisöllisyyden kaipuu ja AMOR-yhteiskunnan lempeä kutsu <i>Hannu Kareinen</i>	75
Haasteena aikuisten tekemä vapaaehtoistyö lapsi- ja nuorisotyön voimavarana - Jääkö vapaaehtoistyön arvostus pelkäksi sanahelinäksi? <i>Minna Lahtela</i>	79
Osallisuus yläkouluissa <i>Anna-Leena Ranto</i>	87
Yksilöitten yhteisöt - tulevaisuuden tuhovoima <i>Riitta Kemppainen-Koivisto</i>	93

Kiitokset

Tämän kokoomateoksen tekeminen ei olisi ollut mahdollista ilman sen kirjoittajien, Humanistisen ammattikorkeakoulun järjestö- ja nuorisotyön (ylempi AMK) koulutusohjelmasta valmistuneiden opiskelijoiden, sitoutumista kirjan tekemiseen. Opintojensa päättymisen jälkeen kirjoittajat olivat valmiita palaamaan vielä uudelleen opinnäytetyöaiheidensa pariin ja käyttämään vapaa-aikaansa, myöhäisiä iltahetkiä ja viikonloppuja kirjan artikkelien kirjoittamiseen. Käsillä oleva teos on syntynyt heidän uusrastuksestaan, halustaan jakaa oppimaansa ja innostuksestaan omaan ammattialaansa.

Lämmin kiitos kaikille kirjan kirjoittajille!

Esipuhe

Yhteisöjen kehittäminen on Humanistisen ammattikorkeakoulun järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelman profiili. Koulutusohjelman ensimmäiset opiskelijat valmistuivat yhteisöpedagogeiksi (ylempi AMK) 19.12.2008. Tässä kirjassa nuorisovaltuuston ja järjestötyössä vaativissa työtehtävissä koko opiskelunsa ajan toimineet ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet yhteisöpedagogit pohtivat yhteisöllisyyttä. He nostavat esille tärkeitä asioita keskusteluun mutta heidän mielteensä kertovat myös siitä, miten tärkeä ja ajankohtainen koulutusohjelman profiilin valinta on ollut. Artikkelit osoittavat, että opiskelun aikana on paneuduttu yhteisöllisen osaamisen syventämiseen ja vahvistamiseen niin henkilökohtaisella oppimisen ja oivaltamisen tasolla kuin oppimisyhteisössä. Uutta osaamista ja uuden tiedon tuottamisen oivalluksia on syntynyt, joka maisteritasoisissa opinnoissa on merkittävää.

Jotta oppimisen oivallukset yhteisöllisyydestä nuorisotyössä ja järjestötyössä eivät jäisi vain yksittäisten työyhteisöjen ja yhteisöpedagogiopiskelijoiden (ylempi AMK) oppimisyhteisön asiaksi, päätettiin yhdessä yliopettajien Merja Kylmäkoski ja Annikki Kluukeri-Jokinen kanssa saada aikaan nyt kädessäsi oleva julkaisu, tietysti opiskelijoidemme ansioilla. Myös tämän kirjan tuottamisprosessi on vaatinut yhteisöllistä työtettä ja halua leviättää tietoa, joka omassa tutkimus- ja kehittämisprosessissa kullekin on auennut. Mielestäni tällä tavalla saamme oppimisen tulokset toimialojen käyttöön ja siellä toimivien hyödyksi sekä edelleen jalostettavaksi ja kehittämistyössä hyödynnettäväksi. Uuden tiedon tuottamisen ja kehittämisovallusten spiraali jatkaa siis pyörimistään.

Tämä julkaisu on myös oivallinen näyttö intensiivisestä ja määrätietoisesti ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyöprosessin johtamisesta. Tästä kiitokset yliopettaja Merja Kylmäkoskelle! Opinnäytetyöprosessi on nivottu koko opiskelun ajan mittaiseen teoreettiseen ja käytännölliseen oppimisprosessiin. Yhteisöjen kehittämistä, yhteisöllisyyden ole-
musta monitieteisenä ilmiönä, yksilön ja yhteisön voimaantumista yhteis-

söllisissä prosesseissa jne. on opiskeltu tutkivalla työtöteella yksin ja yhteisöllisesti asiantuntijalehtoreiden johdolla ja vertaisilta oppien. Opiskelijoiden opinnäytetöiden aiheet ja mielenkiinnon kohteet ovat kummunneet omista työyhteisöistä, toimialojen ajankohtaisista teemoista ja loppujen lopuksi opiskelijan omasta kiteytyneestä uuden tiedon tuottamisen intressistä. Tämä julkaisu osoittaa, miten syventävään osaamiseen tähtäävän ylempään ammattikorkeakoulututkinnon punainen lanka (koulutusohjelman profiili) osaavan opettajayhteisön työllä on tuottanut erinomaista tulosta. Tässä julkaisussa se on tehty näkyväksi. Kiitokset yhteisöllisen oppimisprosessin johtamisesta kuuluu yliopettaja Annikki Kluukeri-Jokiselle! Yhteisöllisessä oppimisprosessissa ovat opiskelijoiden kanssa olleet myös kaikki ryhmää opettaneet lehtorit ja muut asiantuntijat. Kiitokset myös kaikille lehtoreille ja asiantuntijoille! Aikuisopiskelijoiden kanssa työskentely on jatkuvaa vuorovaikutteista oppimista.

Tärkeimmät kiitokset omasta puolestani haluan esittää kaikille tämän julkaisun artikkelin kirjoittajille: Katjalle, Martille, Tainalle, Lauralle, Suville, Marja Helinälle, Virpille, Merville, Sirpalle, Helille, Hannulle, Minnalle, Anna-Leenalle ja Riitalle! Olen Teistä kaikista erittäin ylpeä ja ylpeä myös siitä, että olen saanut itsekin Teitä elämäenne eri vaiheissa opettaa tai työskennellä kanssanne.

Helsinki 17.1.2010
Sirpa Teräväinen
Koulutusjohtaja

Yhteisöpedagogit (YAMK) – yhteisöllisyyden tekijöinä

Merja Kylmäkoski

Käsillä oleva julkaisu esittelee ensimmäisten Humanistisen ammattikorkeakoulun järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelmasta valmistuneiden yhteisöpedagogien (ylempi AMK–tutkinto) ajatuksia yhteisöllisyydestä. Osa lukuvuonna 2008–2009 ja syyslukukaudella 2009 valmistuneista opiskelijoista on palannut vielä kerran opinnäytetöidensä pariin ja pohtinut yhteisöllisyyden merkitystä omissa opinnäytteissään. Kirjoittajat käsittelevät yhteisöllisyyttä sosiaalisen vahvistamisen kohteena olevan nuorten ryhmän, tyttötyön, nuorisotyön, mopopoikien, autismin kirjon, monisektorialaisen työskentelyn, arvioinnin, nuorten ehkäisevän päihdetyön, järjestötyön koordinoinnin, kolmannen sektorin palvelutuotannon, vapaaehtoistyön, yrittäjyyskasvatuksen ja lasten kansainvälisyyskasvatuksen konteksteissa.

Kirjoittajat sivuavat myös omaa yhteisöllistä kasvuprosessiaan ylemmän AMK–tutkinnon suorittaneiksi yhteisöpedagogeiksi. Tässä vastavuoroisessa kasvuprosessissa olemme olleet mukana myös me koulutusohjelman opettajat. Opintojen edetessä opettajat ovat saaneet monenlaisia rooleja ryhmässä: olemme olleet vuoroin opettajan, opiskelijan, asiantuntijan, yhteistyökumppanin ja kollegan rooleissa. Työskentely ryhmän kanssa on ollut meille opettajille ammatillisesti ja henkilökohtaisesti rikastuttava kokemus. Uuden koulutusohjelman kehittämistyö ja intensiivinen vuorovaikeus ryhmän kanssa lähiopetusjaksoilla on tukenut yhteisöllisyyttä vahvistavan pedagogiikan kehittämistyötä ja tuottanut yhteisöllisyyden kokemuksen sekä opiskelevan ryhmän kanssa että opetustiimin jäsenten keskuudessa. (Vrt. Kluukeri-Jokinen & Kylmäkoski 2009.)

Opiskelijaryhmän, koululuokan, työyhteisön, asiakasryhmän, maantieteellisen ryhmän tai muun enemmän tai vähemmän satunnaisesti jonkin asian ympärille muodostuneen joukon yhteisöllisyyden syntyminen tai saati kehittäminen ei aina ole yksinkertaista. Kuten filosofi Maija-Riitta Ollila (2008, 23–24) on todennut, siinä missä entisaikojen yhteisöt valitsivat jäsenensä nykyihmiset valitsevat itse yhteisönsä. Ihminen on yhteisöjä – tai, käyttäkseni Ollilan käsitettä, laumoja – shoppaava asiakas. Nykyihmisen korostaa yksilöllisyyttään ja tekee omia valintojaan: suutarin pojasta ei enää automaattisesti tule suutaria eikä keittäjän tyttärestä keittäjää. Yhteisöjen kanssa työskentelevän ammattilaisen kannalta yksilölliseen valintaan perustuva yhteisöön kiinnittyminen tuo yhteisöllisyyden kehittämiseen oman haasteensa. Hieman karrikoiden edellisestä voidaan päätellä, että yhteisön on osattava kilpailla menestyksellisesti jäsenistä muiden yhteisöjen kanssa.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on keskusteltu paljon yhteisöllisyyden katoamisesta ja sen paluusta (vrt. esim. Hautamäki, Lehtonen, Sihvola, Tuomi, Vaaranen & Veijola 2005). Keskustelun runsaus kertoo, että yhteisöllisyys koetaan tärkeäksi asiaksi: mistään vähämerkityksellisestä asiasta tällaista keskustelua ei syntyisi. Sosiaalisen pääoman käsitteestä paljon kirjoittanut ja luennoinut Robert D. Putnam kiteyttää mainiosti yhteisöllisyyden merkityksen tarinassaan kahdesta miehestä, joista toinen lahjoitti toiselle munuaisen. Miehet olivat hyvin erilaisia sekä iältään että ammatillisilta ja etnisiltä taustoiltaan. Heitä yhdisti vain se, että he keilasivat yhdessä. Yhteinen harrastus oli ratkaiseva tekijä, joka loi yhteisöllisyyden tunteen miesten välille. (Putnam 2000, 28.) Yhteisöllisyys voi syntyä hyvin pienistä asioista, vaikkapa samaan harrastusryhmään kuulumisesta kuten Putnamin tarinassa. Toisinaan yhteisöllisyys nousee sattumalta, toisaan yhteisö voi tarvita ulkoisia virikkeitä tai tukea sen synnyttämiseen. Oli yhteisöllisyyden synty tapa mikä tahansa, me kaikki tarvitsemme yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä.

Yhteisöllisyyden rakentaminen nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä on haastavaa. Maailman myötä myös yhteisöjen on osattava muuttua. Yhteisöpedagogin (YAMK) ydinsaamista on yhteisöllisten prosessien kehittäminen ja johtaminen. Hänen ammattitaitonsa koostuu kyvystä ymmärtää yhteiskunnan rakennemuutosten vaikutuksia yhteisöllisyyteen

ja valmiudesta johtaa yhteisössään muutosta sen jäsenten osallisuutta vahvistaen. Yhteisöpedagogi (YAMK) on postmodernin maailman muutosorientoitunut innovatiivinen toimija ja kehittäjä, joka osaa rakentaa yhteisöllisyyttä sekä järjestö- että nuorisotyön kentillä että laajemminkin humanistisella ja kasvatusalalla. Seuraaville sivuilla 14 yhteisöpedagogi (YAMK) -tutkinnon suorittanutta kirjoittajaa tarjoo erilaisia näkökulmia yhteisöllisyyteen. Kontekstien moninaisuus, joissa yhteisöllisyyttä tarkastellaan artikkeleissa, kuvaa yhteisöpedagogin (YAMK) tutkinnon suorittaneiden laaja-alaisuutta ja yhteisöllisyyttä kehittävän työn tarpeellisuutta nyky-yhteiskunnassa: yhteisöllisyyden kehittyminen on liian tärkeä asia jätettäväksi sattuman varaan, se tarvitsee omat tekijänsä!

Lähteet

Hautamäki, Antti & Lehtonen, Tommi & Sihvola, Juha & Tuomi, Ilkka & Vaaranen, Heli & Veijola, Soile 2005. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki: Gaudeamus.

Kluukeri-Jokinen, Annikki & Kylmäkoski, Merja 2009. Vastavuoroista oppimista ensimmäisen ylemmän ammattikorkeakoulututkintoryhmän kanssa teoksessa Herranen, Jatta (toim.) Kohti kumppanuuksia. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan askeleita Humanistisessa ammattikorkeakoulussa. Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 13. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Ollila, Maija-Riitta 2008. Lauman valta. Helsinki: Edita.

Putnam, Robert D. 2000. Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Kuva 1.
Matka kohti YAMK-tutkintoa kulkee monen portin kautta. (Kuva: Merja Kylmäkoski.)

Työelämästä ylempään ammattikorkeakouluun

Katja Danska-Honkala ja Martti Poteri

Tässä artikkelissa kerromme kokemuksistamme opiskelusta HUMAKin ensimmäisessä ylempässä ammattikorkeakoulututkintoryhmässä sekä siihen isona ja merkittävänä kokonaisuutena liittyneestä opinnäytetyöstämme.

Aloitimme opiskelut HUMAKissa yhteisöpedagogin ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavissa opinnoissa alkuvuodesta 2007. Opinnot olivat loistava tilaisuus syventää omaa osaamistaan ja saavuttaa ylempi tutkinto omalta alalta. Haasteena oli saada sovitettua opinnot osaksi työ- ja perhe-elämää. Etäpäivien järjestäminen ei ollut ongelmatonta ja kiire oli monessa kohtaa epämurheellinen seuralainen. Opintojen etenemistä ja sisältöjen suorittamista monimutkaisti lisäksi se, että molemmat meistä vaihtoivat työtehtäviä opiskelujen alkuvaiheessa. Kuitenkin kaikista näistä haasteista huolimatta saimme opinnot tehtyä lähes määräajassa. Opintojen etenemisen kannalta merkittävässä roolissa olivat hopsaus ja omien aikataulutusten tekeminen. Ylempään opintoihin kannattaa asennoitua joustavasti, varsinkin jos tilanne on se, että suorittaa niitä työn ohessa. On tärkeää ymmärtää jo etukäteen, että opinnot tulevat vieämään aikaa ja että omasta vapaa-ajasta joutuu tinkimään hetkittäin merkittävästi.

Opintojen alussa muodostettu opiskelutiimi oli myös oleellinen ja tärkeä viiteryhmä, jonka tuella oli helpompaa selvittää opintokokonaisuuksien haasteista. Tiimin olemassaolo toi sopivasti ”ryhmäkuria” ja sai venymään niin, että tehtävät tulivat suoritetuiksi määräajassa.

Opintokokonaisuudet olivat monipuolisia, mutta meille merkittävien ja suurin ponnistus oli kuitenkin opinnäytetyön tekeminen.

Opinnäytetyö Itäluotsi-toiminnasta

Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi Itäluotsi-toiminnassa mukana olleiden asiakasnuorten kokemukset, joiden perusteella pyrimme selvittämään toiminnan vaikuttavuutta. Työtä aloittaessamme saimme tutustua usein esillä olevaan kysymykseen, voiko nuorisotyön vaikuttavuutta ylipäättään mitata tai arvioida. Väistelimme parhaan taitomme mukaan opiskeluryhmämme kokeneiden kollegoidemme kysymyksiä ja tarjosimme usein vastauksena, että ainakin asetettujen tavoitteiden toteutumista voidaan aina arvioida, sekä nostelimme esiin nuorten oman äänen kuulemisesta: Toisin sanoen kokemus siitä, onko toiminnalla vaikuttavuutta, voi olla kiinni osittain myös arvioijan katsantokannasta. Nuori, huoltaja ja nuuri-ohjaaja katsovat kaikki asiaa omasta näkökulmastaan.

Tutkimusongelmaa oli haastavaa rajata, mielessämme kuitenkin kumpuili edellä mainittuja ajatuksia kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuuden saamisesta näkyviin. Tämän tutkimuksen viitekehystenä on kohdennettu nuorisotyö ja sen kentällä ainakin Helsingissä monille tutuksi tulleen Itäluotsin toimintamallin mahdollisen asiakasvaikuttavuuden esiin ja näkyviin saaminen. Yhtenä perusteena vaikuttavuuden pohdinnalle on ollut se, että nuorisotyön ongelmana on usein alan ammattilaisten kesken käydyissä ja toisinaan julkisemmissakin keskusteluissa esiin nosteltu työn tuloksellisuuden arviointia, eikä aivan syyttä; välittömien vaikutusten havainnoinnin lisäksi on tapahtuneiden positiivisten vaikutusten kestävyyttä pitkällä aikavälillä vaikea arvioida, vaikka vahva oletamus sellaisten olemassaolosta olisi. Toisinaan kohdennetun nuorisotyön, erityisnuorisotyön tai lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä toteutettavassa pienryhmätoiminnassa onnistumisena pidetään jo sitäkin, että toiminnassa mukana olevilla nuorilla on mahdollisuus olla pois potentiaalista riskikäyttäytymistä aiheuttavasta ympäristöstä tai porukasta, ja sen sijaan viettää aikaa turvallisessa ryhmässä ja kokea positiivisia kokemuksia yhdessä vertaisryhmän kanssa. Nämä yhteiset ”tappeluvapaat vyöhykkeet” ja niiden mahdollisesti aikaansaamat positiiviset muistijäljet saattavat kantaa pitkälle, vaikka niiden lopullinen merkittävyys voidaan nähdä vasta vuosien päästä.

Nämä edellä mainitut positiiviset yksilö- tai ryhmäkokemukset ja niiden voimaannuttava merkitys eivät ole vieras asia Itäluotsin toimintaan parissa. Niiden avulla on kuitenkin vaikeaa perustella työn tuloksellisuutta kenellekään; nuorilta, vanhemmilta, kuntien veronmaksajilta tai muilta toiminnan rahoittajilta voi olla työstä saada ymmärrystä ja tukea toiminnalle, jonka positiiviset vaikutukset tulevat esiin vuosien kuluttua, jos ovat tullakseen. Tämän vuoksi tarvitaan seuranta ja arviointia, jotta asiakkaina olleiden nuorten ääni kuulataisiin paremmin. Työntekijöiden ja muiden mukana matkanneiden oma kokemus toiminnan vaikuttavuudesta on arvokasta sinänsä, mutta vähintään yhtä merkittävää on se, mitä nuoret itse sanovat. Yksi tapa ottaa selvää, onko tällaisia positiivisia muistijälkiä syntynyt, on kuunnella niitä nuoria, jotka ovat olleet toiminnassa mukana ja yrittää kuulla mitä heillä on sanottavaa.

Yhteiskunnallisella tasolla nuorisotyön kehittämiseen ja vaikuttavuuden hakemiseen ohjaa monikin seikka, näistä vähäisimpiä eivät ole tuore opetusministeriön tekemä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 ja vuoden 2008 alusta voimaan astunut uudistettu lastensuojelulaki. Molemmissa edellä mainituissa puhutaan nuorisotyöstä ja vaikuttavuudesta, erityisesti lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa esille nostetut tavoitteet moniammatillisen yhteistyön tehostamisesta, koulukiusaamisen vähentämisestä, lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämisestä ja lastensuojelun tarpeen riittävän varhaisesta havaitsemisesta ovat kohdennetun nuorisotyön kentällä arkea lähellä olevia asioita. Monet toimivat näiden haasteiden kanssa ja ovat pohtineet, miten nuorisotyön tekeminen kantaa yksilöitä eteenpäin, varsinkin kun huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista ei tunne hallintokuntarajoja. Näitä rajoja ei liene tarkoituksenmukaista ylläpitää silloinkaan, kun toimintaa ohjaavia ohjelmia, strategioita ja lainsäädäntöä rakennetaan. Moniammatillisuutta ja kaikkien toimijoiden panosta tarvitaan hyvinvoinnista huolehtimiseksi. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii nuorisotyöntekijöitäkin velvoittava uudistettu lastensuojelulaki, jonka mukaan ”myös muilla hallinnonaloilla kuin sosiaalitoimella on velvoite järjestää ennaltaehkäisyä ja palveluja kasvatuksen tueksi”.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää moniammatillisen Itäluotsitoiminnan vaikuttavuutta asiakkaina olleiden nuorten kokemusten va-

lossa. Tutkimusaineistona käytettiin Itäluotsi-toiminnasta saatavilla olleita arviointeja, raportteja, esitteitä ja vuosina 2001–2002 asiakkaina olleita nuoria koskevia asiakirjoja sekä osalle näistä nuorista tehtyjen haastattelujen tuottamaa materiaalia. Haastateltavina oli kaikkiaan 10 vuosina 1984–1987 syntyntä nuorta. Kyseessä oleva tutkimus on ensimmäinen Itäluotsin mallista tehty nuorten kokemuksia avaava seurantatutkimus. Tutkimus toteutettiin talvella 2008–2009.

Tutkimuksessa sovellettiin sosiaalipedagogista viitekehystä ja tarkasteltiin nuorten kokemuksia elämänhallinnan ja syrjäytymisen janalla. Tutkimus avaa hyvinvointia ja sen eettistä perustelua kohdennetun nuorisotyön kontekstissa ja kuvailee Itäluotsi-toiminnan toimintatapaa ja -ympäristöä Helsingin kaupungin nuorisotoimessa ja kohdennetun nuorisotyön toimistossa.

Haastateltavilta nuorilta kysyttiin heidän taustaansa ja hyvinvointiinsa sekä vanhempien koulutukseen ja työelämään liittyviä asioita. Lisäksi huomion kohteena olivat kysymykset terveydentilasta, koulutuksesta, perhe-suhteista ja oman onnellisuuden käsityksestä. Tämän lisäksi kysyttiin miten he ovat kokeneet Itäluotsissa mukana olon vaikuttaneen heidän ystävyys- ja kaverisuhteisiinsa, koulunkäyntiinsä, käsitykseensä muista ihmisistä, arvoihinsa ja heidän perheensä vuorovaikutussuhteisiin.

Tutkimustuloksissa käytimme paljon narratiivista tapaa aineiston kuvailussa, koska se tuo mielestämme parhaiten esiin nuorten omia subjektiivisia kokemuksia ajastaan Itäluotsissa ja sen vaikuttavuudesta heidän elämänsä. Haastateltujen nuorten kokemukset toiminnasta ovat pääpiirteittäin positiivisia. Kaikki haastatellut totesivat toiminnalla olleen positiivista vaikuttavuutta koulunkäyntiin ja mielekkään vapaa-ajan toiminnan toteutumiseen, osa heistä koki toiminnan vaikuttaneen positiivisesti myös perheen sisäiseen vuorovaikutukseen. Haastatellut nuoret pitivät toiminnassa merkittävänä erityisesti sen kautta syntyneitä kaverisuhteita, motivaation lisääntymistä koulunkäyntiin, mahdollisuuksia positiiviseen harrastustoimintaan vapaa-ajalla ja vuorovaikutuksen paranemista omien vanhempien kanssa. Haastatteluista nousi esiin nuorille jääneet positiiviset muistijäljet, joita oli syntynyt sekä toiminnallisessa pienryhmätoiminnassa, mutta myös verkostokokouksista ja jopa koulunkäynnin tukitoimista. Erilaiset

Itäluotsin tarjoamat toiminta- ja harrastusmahdollisuudet koettiin positiivisina mahdollisuuksina ja osin kannustimina, joiden vuoksi oli mielekäs-tä koettaa parantaa omaa koulunkäyntiä. Samoin nuoren ja ohjaajan luot-tamuksen merkityksellisyys tuli esiin useista eri näkökulmista: sitä pidet-tiin tärkeänä ja sitä ei haluttu sen synnyttyä kevein perustein rikkoo. Myös kokemukset osallistumisen aikana haastavina koetuista asioista, kuten leiri-toiminnan ajoittaisesta kuormittavuudesta tai verkostokokouksen ahdistavuudesta nähtiin nyt osana prosessia ja ymmärrettiin niiden tavoite.

Yhteisöllinen näkökulma Itäluotsitoiminnan vaikuttavuudessa

Haastateltavien nuorten vahvasti esiin nostama seikka oli, että toiminnas-sa tapahtuneet kokemukset koettiin erityisen merkityksellisiksi. Tärkei-tä ihmissuhteita olivat ikäryhmän kavereihin solmitut suhteet sekä myös suhteet ohjaajiin. Ihminen on sosiaalinen olento ja positiivisten sosiaalis-ten kontaktien edesauttaminen vaikuttaa ihmisen elämään myönteisesti. Näin näyttää tapahtuneen ainakin näiden Itäluotsin entisten asiakasnuor-ten kohdalla. Nuoret kokivat kuuluvansa ryhmään, kun he olivat Itäluot-sin toiminnassa mukana. Omaan viiteryhmään kuuluminen on varsinkin nuorelle erittäin tärkeää. Kuten Ruuskanen (2002, 55) osuvasti toteaa: ” Monet kansainväliset tutkimukset osoittavat, että ystävyys ja yhteenkuu-luvuus pitävät hengissä yhtä tehokkaasti kuin esimerkiksi tupakoimatto-muus ja matala verenpaine.” Itäluotsin nuorille on tyypillistä, että he ei-vät kuulu mihinkään harrasteryhmään ja kouluvaikeuksien vuoksi tunte-vat usein ulkopuolisuutta myös omaan luokkayhteisöön. Ystävien merki-tys on suuri yksilön elämänhallinnan näkökulmasta. Oma viiteryhmä tai muu yhteisö on hyvä tukija erityisesti hetkinä, jolloin tulee vastoinkäymi-siä tai ongelmia oman jaksamisen kanssa. Kaveriyhteisön syntyminen tar-vitsee yksilöltä tietoista omaa panostamista. Pitää uskaltaa luottaa ja sa-malla osoittaa itse olevansa luottamuksen arvoinen. Pitää osata kuunnella, jotta tulisi itse kuulluksi. Näitä taitoja voidaan harjaannuttaa ja tukea am-mattitaitoisen ohjaajan toimesta. Hyvässä yhteisössä voi jakaa niin onnis-tumisia kuin uupumistakin. Pitäisi jaksaa myös kiinnostua asioista, jotka

eivät suoranaisesti itseä juuri sillä hetkellä koskisikaan. Muiden arvostaminen korostuu erityisesti siinä, että osaa suhtautua erilaisiin ihmisiin avoimesti ja ennakkoluulottomasti.

Ylemmän tutkinnon opinnäytetyön merkitys omaan ammatilliseen kehittymiseen

Tutkimuksen tekeminen Itäluotsi-toiminnan vaikuttavuudesta oli mielenkiintoinen ja ammatillisesti kehittävä valinta opinnäytetyön aiheeksi. Prosessissa saimme hienon mahdollisuuden päästä tutkimaan aihetta, joka olisi oikeasti merkittävää ammattialamme kannalta. Opinnäytetyön tekemisen tiimellyksessä kävimme paljon keskustelua. Pohdimme muun muassa mitä on hyvä elämä kenenkin näkökulmasta ja miten yhteiskuntamme asiaa määrittelee ja miten näkemykset ovat muuttuneet eri vuosikymmeninä. Oli hieno kokemus tavata kymmenen nuorta aikuista, jotka jakoivat asioita omasta elämästään meidän tutkimukseemme. Toimimme nuorten äänen ja oman kokemuksen esiin toimintaan osallistumisesta.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että elämänhallintaa parantavana interventiona, jossa keskitytään arkielämän rytmin vahvistamiseen kokonaisvaltaisesti kodin, koulun ja vapaa-ajan alueilla, saa moniammatillinen Itäluotsi-toiminta onnistuessaan aikaan positiivisia, voimaannuttavia muistijälkiä, jotka voivat kantaa vuosien päähän. Haastatellun ryhmän kohdalla sen voidaan todeta lisänneen nuorten sosiaalista pääomaa ja tukeeneen erilaisten sosiaalisten verkostojen rakentumista. Tätä kautta voidaan todeta Itäluotsilla olevan työmuotona vaikuttavuutta nuorten hyvinvointia edistävänä toimijana. Puolentoista vuoden tukiprosessi voi vaikuttaa nuorisotyön toimintamuotona pitkältä, mutta jos se onnistuessaan tuottaa nuoren positiivista elämänkaarta vuosienkin päähän vahvistavia elementtejä, asettuu se oikeaan aikaperspektiiviinsä. Yhteisöllisyyden rakentamisesta voisikin sanoa, että hiljaa hyvä tulee. Tai kuten Itäluotsin toimintamallin aikoinaan ideoinut Ilpo Laitinen osuvasti totesi: ”Kasvatustyössä ei kannata tavoitella pikavoittoja”.

Lähteet

Danska-Honkala, Katja & Poteri, Martti 2009. Vaikuttavuutta hakemassa. Asiakasnuorten kokemuksia Itäluotsi-toiminnasta. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.] Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/382779/Microsoft-Word---Opinn%C3%A4ytety%C3%B6-Katja--Martti-2009.pdf>

Harinen, Päivi & Heikura, Mari & Lehmus, Heikki & Vallisto, Matias 2008. Tappelia takapenkillä. Kokemuksia kohdennetun nuorisotyön poikien pienryhmätoiminnasta. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura ry.

Laitinen, Ilpo 2002. Itäluotsi-projekti – Itä-Helsingin kohdennetun nuorisotyön malli. Sarja C. Oppimateriaalit 3/2002. Lohja: Humanistinen ammattikorkeakoulu – Humak 16.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011. Opetusministeriön julkaisuja 2007:41 Helsinki: Opetusministeriö

Parviainen, Maaret 2005. Kokemuksiani lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnasta ja luovien ilmaisumenetelmien käytöstä lasten ja nuorten ryhmissä. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Ruuskanen, Petri (toim.) 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Helsinki: Otava

Salasuo, Mikko 2007. Nuorisotyön ytimissä. Kaleidoskooppi pääkaupunkiseudun nuorisotyöhön ja käytäntöihin. Tutkimuksia 2007/9. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Salmivalli, Christina 2005. Kaverien kanssa: vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haastattelut

Itäluotsissa mukana olleita nuoria vuosilta 2001–2002.

Kuva 2.
Tyttöjen Talossa on vapautunut tunnelma. (Kuva: Taina Karman.)

Yhteisöllisyydestä Tampereen Tyttöjen Talolla

Taina Karman

Yhteisöllisyys, mitä se tarkoittaa? Pienehkön sivistyssanakirjan (2009) mukaan yhteisöllisyys on, *riitti* uskonnollinen tai maaginen meno, jolle on ominaista perinteisyys, yhteisöllisyys ja säännöllinen toistuvuus. Yhteisöllisyys on aineetonta pääomaa, mutta se voi muuttua myös aineelliseksi pääomaksi positiivisten vaikutusten ansiosta terveyden, hyvinvoinnin, oppimisen ja tuloksellisuuden lisääntyessä. Tähän tarvitaan aitoa kohtaamista, vuorovaikutusta ja yhteisössä kaikkien osallistumista. Voidaan sanoa, että erilaisuuden hyväksyminen on yhteisöllisyyden perusta. Emile Durkheimin mukaan yhteisyyden tunne pitää yhteiskunnat koossa ja on yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen pohjana. Durkheimin ajattelua kehittävä Maffesoli toteaa lähes runollisesti, että yhteisöjen ja yhteisöllisyyden läsnäolo kaikkialla ja samanaikainen näkymättömyys tekevät niistä yhden ihmisen arvoituksellisimmista luomuksista.

Yhteisö ja yhteisöllisyys

Tyttöjen Talolla yhteisö ja yhteisöllisyys ovat tärkeä osa Talon toimintaa. Tyttöjen Talolla ei odoteta, että asiakkaat liittyisivät uuteen yhteisöön automaattisesti. Lähtökohtana sen sijaan on, että vahvistetaan ja tuetaan asiakkaiden omaa suhdetta yhteisöön. Asiakkaat (TYTÖT) hyväksyvät itse oman yhteisönsä omilla ehdoilla tai voivat olla hyväksymättä. Työntekijän nöyrä asenne on apuna; ketään ei voi pakottaa tai velvoittaa yhteisöllisyyteen. Jokaisella asiakkaalla on oma kulttuuri, omat roolimallit, ristiriidat ja toimintaohjasäännöt, jotka vaikuttavat yhteisöön liittymistä. Jokaiselta asiakkaalta vaatii oma aikansa tutustua Tyttöjen Talon toimintaan. Koh-

taaminen, luottamuksen saaminen ja kuulluksi tuleminen ovat avainsanoja yhteisöllisyyden syntymisessä (Karman 2009).

Tampereen Tyttöjen Talon® toiminta on suunnattu 12–28-vuotiaille pirkanmaalaisille tytöille ja nuorille naisille, joilla on vaikeuksia elämänhallinnassa, sosiaalisessa kanssakäymisessä ja jotka ovat vaarassa pudota toimeettomuuteen ja näköalattomuuteen. Tyttöjen Talolla päämääränä on tytön kasvun tukeminen kohti oman itsensä näköistä naiseutta. Tampereen Tyttöjen Talo avasi ovensa 2004 (emt.).

Tyttöjen Talon työ perustuu työntekijöiden ja tyttöjen luottamuksellisten ja voimaannuttavien vuorovaikutussuhteiden syntymiseen. Menetelminä ovat erilaiset kulttuuriset ja toiminnalliset mallit sekä yksilön ja ryhmän tasolla tapahtuvat prosessit. Menetelmissä korostetaan asiakaslähtöisyyttä, dialogisuutta, yhteisöllisyyttä, sosiaalisia suhteita ja kohtaamista (emt.).

Tyttöjen Talolla on huomattu, että tytöt tulevat usein hakemaan Talolle työntekijää ns. ”varaäidiksi”; kuuntelijaksi, rohkaisijaksi ja hellijäksi. Tyttöjen Talolla puhutaankin ns. jatketusta äitiydestä, mikä tarkoittaa tämän asian tiedostamista ja työntekijän ammattiroolin sekä hänen persoonansa yhdistämistä. Oma persoona ikään kuin valjastetaan mukaan työhön tyttöjen parissa.

Vapaaehtoisten koulutus yhteisöllisyyteen

Tampereen Tyttöjen Talo järjestää kerran vuodessa harjoittelijoille ja vapaaehtoisille ohjaajilleen 12 tuntia kestävästä sukupuolisensitiivisen työtöiden koulutuksen. Tyttöjen Talolle vapaaehtoisuuskoulutukseen tullessa koulutettava tulee koulutukseen vapaaehtoisesti ja on näin yleensä kiinnostunut aiheesta ja hänellä on yleensä taustalla vankka ammatillinen koulutus. Koulutettavat ovat pääosin sosiaali- tai terveys tai opetusalan ammattilaisia. Koulutettavia yhdistää naiseus – sillä miehiä ei koulutukseen oteta – sekä vahva kiinnostus tyttötyöstä sekä sitoutuneisuus tulla tekemään vapaaehtoistyötä Tyttöjen Talolla.

Tyttöjen Talon vapaaehtoisten ohjauskoulutuksen yhteydessä voidaan puhua yhteisöllisyydestä ja yhteistyöstä sekä yhteisökasvatuksesta. Ajatus yhteisöstä ei tietenkään ole oppimisessa ja kouluttamisessa uusi. Yhteisölli-

syiden tukeminen ja käyttäminen tietoisesti työvälineenä on ehkä kouluttamisessa vieraampi ajatus, sen sijaan sosiaali- ja nuorisotyössä paljonkin käytetty työväline (emt.).

Yhteisötyössä tarkoituksena on yksilöiden ja yhteisöjen voimavaraistuminen ja sosiaalisten ongelmien helpottuminen sekä osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääntyminen. Yhteisötyössä yhdistyy ammatillinen osaaminen sekä kansalaisten oma osaaminen ja kokemustieto. Yhteisökasvatus on kasvatus- ja hoitomenetelmä, jossa kaikki yhteisön resurssit suunnataan kohti uutta käyttäytymistä, jossa keskeistä on sekä kasvatettavien että kasvattajien itsekasvatus kohti todellista rehellisyyttä, avoimuutta ja oikeudenmukaisuutta sekä korkeampaa inhimillistä tasoa (Kaipio 1999).

Koulutuksen aikana yhteisöllisyys edellyttää runsaasti aikaa ja paneutumisesta oppijoiden työn perustana olevista ihmiskäsityksistä synnyttäen yhteisen ammatillisen kielen keskustella, puhumattakaan keskustelusta johtavan näkökulman valitsemisesta ja tavasta ohjata prosesseja (Auvinen-Tornberg 2004).

Yhteisöllisestä oppimisesta Tyttöjen Talolla

Oppiminen Tyttöjen Talon koulutuksessa korostaa yhteistoiminnallisuutta ja sosiaalisuutta. Inhimillisen vuorovaikutuksen päämääränä (toiminnalliset harjoitukset) on saada tilanteita aikaan, missä uutta tietoa prosessoidaan sosiaalisesti ja luodaan näin uusia yhteisiä merkityksiä. Erityisen merkittävänä ja vaikuttavana osana tässä prosessissa oppimisen laatuun on oppijoiden vuorovaikutus. Näin he rakentavat uusia oppimiskokemuksia puhumalla, väittelemällä, selittelemällä ja kyselemällä. Tiedollisen oppimistuloksen lisäksi yhdessä oppimisella on suuri vaikutus myös oppijoiden sosiaaliseen kasvuun, yhteistyötaitojen kehittymiseen ja itsetunnon kohoamiseen (Leppilampi & Piekari 1999).

Yhteistoiminnallisuus oppimisprosessina

Tyttöjen Talon koulutuksessa korostetaan osallisuutta ja se taas vahvistaa toimijuutta koulutusyhteisössä. Kouluttajalla on tärkeä rooli osallisuuden

ja keskusteluedellytysten luomisessa, sillä hän määrittelee millaisessa ympäristössä opetus ja oppiminen tapahtuvat. Osallisuuden kehittyminen koulutusryhmässä edellyttää taitoja, jotka opitaan ryhmässä vuorovaikutuksessa. Koulutuksessa painotetaan osallistumista yhteisiin keskusteluihin ja korostetaan oppimista prosessina. Kollektiivinen merkitys näkyy koulutuksessa siten, että erilaisen asiantuntemuksen merkitys tunnustetaan ja erilaisia tulkintoja arvostetaan ryhmän vuorovaikutuksessa, vaikka koulutaja ammattinsa puolesta on ekspertti (Rasku–Puttonen 2006).

Koulutuksessa syvennyttään ja pohditaan yhdessä Tyttöjen Talon merkitystä tytöille sekä sitä, mikä on ohjaajan rooli ja mitä se tarkoittaa käytännössä. Ohjaajaa ei nähdä passiivisena oven avaaja, vaan hän on osallisena tyttöjen vuorovaikutuksessa ja keskusteluissa. Jokainen tyttö kohdataan henkilökohtaisesti ja tyttöjen kanssa vietetään aikaa! Tytöistä ja heidän asioistaan ollaan kiinnostuneita ja heihin pyritään rakentamaan luottamukselliset välit. Tämä vaatii ohjaajalta rohkeutta ja uskallusta heittää myös oma persoona mukaan. Oman persoonan mukaan ottaminen, onkin usein haasteellista työtä aloitellessa. Kuinka paljon voin kertoa itsestäni? Voinko kysyä tiettyä kysymystä? Mitä jos olen nuorempi kuin asiakas (tyttö)?

Voivatko arvot olla yhteisöllisiä?

Ovatko arvot yksilöllisiä vai yhteisöllisiä? Nykytutkimuksen mukaan painopiste on yhteisöissä, sosiaalisessa kanssakäymisessä ja hyväksytyksi tulemisessa. Meillä jokaisellahan on omat arvomme, mutta koulutus, harrastukset, kasvatus, sosiaaliset suhteet jne. vaikuttavat niihin. Arvot ovat syvällä tavalla osa identiteettiämme, sitoutumien työyhteisöön on kykyä hyväksyä erilaisia arvoja. Yksilölle ja yhteisölle arvomaailma tuntuu abso-luuttiselta. Erilaisuuden hyväksymisessä ei tarvitse tinkiä omasta arvomaailmasta. Tämä on hyvä ottaa huomioon myös työyhteisöissä, sitoutuminen yhteisöön on kykyä hyväksyä erilaisuutta ja erilaisia arvoja. Jokainen kohtaaminen työyhteisössä on arvokas ja jokainen yhteisö on ajattelunsa ja kokemustensa tulos. Työyhteisö luo omaa arvomaailmaansa tarinoillaan ja valinnoillaan. Kohtaaminen on myös tärkeä osa työntekijöiden keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa. Kohtaamista voi edesauttaa olemalla läsnä ja

pyrkimällä luomaan avoin ja vilpitön ilmapiiri sekä rauhallinen ympäristö. Kohtaamisen taitoa työyhteisössä voisi olla omaksua monipuolinen, vaihtoehtoja luova arvomaailma, sen avulla luodaan yhteys hyvinkin erilaisiin ihmisiin yhteisöissä (Aaltonen, Heiskanen & Innanen 2003).

Lopuksi

Tyttöjen Talolla tehtävässä työssä työ voidaan jakaa kahdenlaisiin tehtäviin:

- 1) Työ kohdistetaan ihmisiin, tässä roolissa työntekijä on lähinnä ammatillista osaamistaan.
- 2) Työssä hänen tulisi olla kanssaihminen, tämä rooli liittyy kasvattajan omaan persoonaan. Tämä kahden roolin mukanaolo tuo mukanaan niin kuormitusta kuin myös nautintoa.

Vaikka auttamistyötä voidaan yleisesti pitää eettisesti ja moraalisesti arvokkaana työnä on varmasti jokaisen ammattiauttajan syytä ajoittain vilkaista itseä peiliin ja miettiä, miksi minä teen tätä työtä? Mitä voisoin oppia lisää ammatillisesti? Mitkä ovat voimavarojani työssäni?

Huolinuorilta on usein jo varhaislapsuudesta alkaen puuttunut koti, joka kykenisi tarjoamaan turvallisen kasvualustan nuoren identiteetin ja persoonallisuuden kehittymiselle. Vanhemmat ovat syystä tai toisesta, usein omasta taustastaan ja elämäntilanteestaan johtuen olleet kyvyttömiä tukemaan lapsensa kasvuprosessia. Kuitenkin tiedämme, että turvallisuus on perusedellytys myönteisen vuorovaikutussuhteen syntymiselle ja yksilöllisen minuuden kehittymiselle ja sen saavuttaakseen lapsi tarvitsee liiton toisen ihmisen, vanhemman, kanssa. Tämän liiton tulee sisältää välittävää huolenpitoa ja rakkautta. Rakkautta vaille jääneelle lapselle ei kehity itsensä ja muista välittämisen kykyä. Hänen kehityksensä vaurioituu. Tällainen lapsi ei luota itseensä eikä kehenkään muuhunkaan. Hänen on myös vaikeaa sopeutua koulun tai työelämään.

Tyttöjen Talon koulutuksessa käymme paljon keskustelua mikä tytöillä ”mättää” ja myös mistä löytyvät tytön omat voimavarat ja miten rakennetaan tai vahvistetaan Talon yhteisöllisyyttä. Pystyäkseen kohtaamaan tyttö-

jä aidosti ja vahvistamaan yhteisöllisyyttä työntekijän on toisaalta itse uskallettava sukeltaa tutkimaan omaa identiteetin rakentumista ja toisaalta myös jakettava kohdata kaikki tytöt avoimen kiinnostuneena.

Valmistuin ensimmäisestä ryhmästä HUMAK:in ylemmästä amk-tutkinnosta keväällä 2009. Opiskelu kesti kaksi vuotta, jonka suoritin työni ohessa. Työpaikkani ja asuinpaikkani oli Tampereella ja opiskelupaikka taas 200:n kilometrin päässä Helsingissä. Tämä toi paljon haasteita itseleni oman luokkani yhteisön rakentumiselle! Mielestäni yhteisöllisyyttä ei lueta vain kirjoista teorioina vaan se on yhteinen oppimiskokemus, jossa ollaan osallisena ihmisenä - vuorovaikutuksen saavutettavissa. Opiskelun aikana vahvistui ajatus yhteisöllisestä oppimisesta. Pyrin kehittämään tätä yhteisöllistä oppimista omassa työssäni Tyttöjen Talon johtajana, kun koulutan vuosittain uusia ohjaajia Talollamme. Opintojen aikana sain vahvistusta näkemykselle. Opintojeni lopuksi sain tehtyä opinnäytetyöni Tampereen Tyttöjen Talon ohjaaja koulutuksesta, missä lähtökohta oppimiseen on yhteisöllisyys!

Lähteet

Aaltonen, Tapio & Heiskanen, Erika & Innanen Pekka 2003. Arvot yksilön ja työyhteisön kehittäjänä. Helsinki: WSOY.

Auvinen–Tornberb, Outi. 2004. Aikalisä-projektin loppuraportti. Settlementtiyhdistys Naapuri ry.

Kaipio, Kalevi 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus.

Karman, Taina 2009. SUKUPUOLISENSITIIVISTÄ TYÖTÄ OPPI-MAAN – Kokemuksia Tampereen Tyttöjen Talon sukupuolisensitiivisestä työstä. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.] Opinnäytetyön tiivistelmä on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/375540/tiivistelma.doc--2-.doc>.

Leppilammi, Asko & Piekkari, Ulla 1999. Opitaan yhdessä, aikuiskoulutusta yhteistoiminnallisesti. Pori: Kehitys.

Pienekö Sivistyssanakirja luettu 1.9.2009 (<http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanat.html>) <http://www.uta.fi/laitokset/kkk/synergos/projektit/tyhy/yhteisollisyys.php>. Viitattu 15.9.2009.

Kuva 3.
Valoisuus ja pirteä väritys ovat yksi tapa luoda viihtyvyyttä nuorisotoimeen. (Kuva: Merja Kylmäkoski.)

Yhteisöllisyys nuorisotyössä

Laura Paunonen

Yhteiskuntaamme on kritisoitu yhteisöllisyyden katoamisesta. Ihmiset ovat muuttuneet itsekeskeisimmiksi ja läheisistä välittäminen on vähentynyt. Talkoohenkeen törmää nykyään harvemmin. Yhteisöllisyyttä yritetään elvyttää eri keinoin ja siten lisätä ihmisten toisistaan välittämistä sekä toimimista yli sukupolvirajojen. Erityisen paljon halutaan korostaa yhteisöllisyyden merkitystä työelämässä. Yhteisöllinen työyhteisö voi paremmin ja on tehokkaampi kuin työpaikka, joka perustuu joukkoon yksilöllisiä työntekijöitä vailla yhteisiä päämääriä. Työyhteisö onkin ihmisten muodostama yhteenliittymä, jossa ihmiset toimivat tavoitteellisesti yhdessä ja tekevät yhteistyötä. Kullekin työyhteisölle on ominaista esimerkiksi terminologia ja pukeutumistapa. Työyhteisöllä on virallinen päämäärä, joka oikeuttaa sen olemassaolon. Jotta työyhteisöllisyys voisi kehittyä, tulee sen tietää toimintansa tavoitteet. Tavoitteettomuus johtaa kaaokseen.

Työnilo nousee hyvästä työyhteisöstä

Opinnäytetyötutkimukseni Helsingin kaupungin nuorisotyöntekijöiden motivaatioperustasta ilmentää, että ihmisten työssäviihtymisessä keskeinen merkitys on yhteisöllisyyden tunteen kokemisella. Hyvä työyhteisö mahdollistaa yhteisöllisyyden. Se motivoi ja antaa työniloa. Työstä on mukava olla ylpeä. Vielä ylpeämpi voi olla, kun tietää työnsä tulokset. Kun tulokset vielä kiinnittää tavoitteisiin ja kaikki pyrkivät kokonaisuuden tuottamiseen, on työssä hyvä tekemisen meininki ja lopputulos on laadukas ja tehokkaasti tehty. Meillä kullakin on erilainen tarve sosiaaliseen kanssakäymiseen ja yhteenkuuluvuuteen, mutta joka tapauksessa tämä tarve on olemassa ja on merkittävä. Yhteisöllisyys mahdollistaa luontevan vuorovaikutuksen ja yhteistyön tiimin jäsenten välillä. Yhteisöllisyys on tietois-

ta ja ymmärrettyä yhteenkuuluvuutta ja sitä on mahdollista toteuttaa riippuvuuden ja riippumattomuuden jännitteestä. Yhteisöllisyys työssä on siis näkyvää ja kuuluvaa, mutta myös näkymätöntä ja kuulumatonta, esimerkiksi yhteiseen hiileen puhaltamista.

Tutkimukseni osoittaa yhteisöllisyyden olevan keskeinen inhimillinen tarve, jonka laiminlyönti johtaa vieraantuneisuuden lisääntymiseen ja motivaation laskuun.

Yhteisö, jossa ihmiset eivät kohtaa tai johto ja työntekijät eivät kohtaa eivätkä luota toisiinsa, jättää käyttämättä valtaosan voimavaroistaan, erityisesti hiljaisesta tiedosta, jolla on ratkaiseva merkitys toiminnan tuloksellisuuden kannalta. Negatiivinen yhteisöllisyys ilmeni tutkimustuloksissa kiireenä. Kiireisessä yhteisössä ei ole aikaa yhteisölliselle toiminnalle. Myös jatkuvat organisaatiomuutokset kiireisessä aikataulussa koettiin heikentävän motivaatiota, työn iloa ja siten myös yhteisöllisyyttä. Haastateltavat myös kokivat, että henkilökunnan informoimiseen muun muassa työntuloksista käytetään aivan liian vähän aikaa. Kohtaava työyhteisö onkin ilmapiiiriltään terve, tulostietoisuudeltaan selkeä ja voimavarojensa laadukkaaseen käyttöön motivoitunut. Tutkimuksesta ilmeni kuitenkin runsaasti positiivisen yhteisöllisyyden elementtejä, joita kunnallisessa nuorisotyössä on: ihminen hyväksytään joukkoon, yhteisössä hyväksytään erilaisuus ja oma henkilökohtainen elämäntilanne, yksilön on mahdollista omaksua työpaikan identiteetti, ja kulttuuri ja keskustelu ovat pääosin avointa ja luottamuksellista. Johtajuus ja johtaminen vaikuttavat nekin suuresti työyhteisöllisyyden kehittymiseen. Esimiehen tehtävä on luoda mahdollisimman hyvät edellytykset työyhteisön jäsenille työn tekemiseen. Hyvä johtajuus edellyttää, että otetaan huomioon organisaation tavoitteet, ihmisten johtaminen ja yhteisöllisyys. Vastuu ihmisistä ja työn tuloksista katsottiin kuitenkin kuuluvan kaikille työyhteisön jäsenille. Työkaverit koettiin yhteisöllisyyden ja motivaation kannalta merkityksellisiksi, mutta sinänsä työporukalla ei koettu olevan väliä, kunhan asiat hoituvat ja työn sisällöstä löytyy merkitys. Mitä kauempana organisaation todellisuus ja työyhteisön arki ovat toisistaan, sitä huonompi tilanne on toiminnan ja ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Keskeisen perustan ihmisen huomioonottavalle työyhteisölliselle organisaatiolle luo yhteistoiminnan ja sosiaalisen vuorovai-

kutuksen järjestäminen. Kun yhteisö rakentaa organisaationsa oman identiteettinsä ja kulttuurinsa pohjalle, se on kestävä ja sitä on hyvä kehittää. Nuoret ja työn eetos antavat nuorisotyölle syvempää merkitystä. Nuorisotyö vaikutti olevan niin iso osa työn identiteettiä, ettei se ei katoa uran kehityksessä tai henkilön ikääntyessä.

Kannustava yhteisö kunnallisen nuorisotyön voimavarana

Ei siis näytä olevan mahdollon haaste luoda kunnallisessa nuorisotyössä sellaisia arvoja ja kulttuuria, joihin mahdollisimman moni työikäinen voisi sitoutua ja kokea myös yhteisöllisesti kuuluvansa. Nuorisotyöntekijät kaipaavat työelämässä reiluja sopimuksia sekä antamisen ja saamisen tasapainoa. Menestymisen kannalta keskeistä on, että työntekijät jaksavat ja jopa viihtyvät työelämässä. Pelkkä työ ei enää ole arvomme mitta. Tutkimus myös osoitti, että myöskään palkka ei ole motivaation todellinen perusta, pitkäaikaisen motivaation lähde, eikä suinkaan ainoa tiimejä yhdistävä tekijä. Tulospalkkiot voivat toki auttaa hitsaamaan tiimejä paremmin yhteen ja parantamaan työn sujuvuutta, mutta raha ei osoittautunut olevan tärkein arvomme mitta. Työn iloa antoi vapaus, turvallisuus ja arvostus. Ihmisinä kohtaava, toisistaan välittävä ja osallistumaan rohkaiseva yhteisö on tehokkuusajattelun sokaisemana aikanamme kaikkien ihmisten unelma. Yhteisöllisyyttä pitää kaikkien edellä mainittujen syiden vuoksi vaalia kunnallisessa nuorisotyössä.

Lähteet

Paunonen, Laura 2008. Helsingin kaupungin nuorisotyöntekijöiden motivaatioperusta. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.]

Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/345566/opinnayte.pdf>

Kuva 4.
Mopoilu on entistä suosituempaa tyttöjen keskuudessa. (Kuva: Päivi Tuovinen,
Vantaan Sanomat.)

Paikka, tila ja yhteisö

Suvi Kuikka

Tuttu näky kesältä 2009: kaksi tyttöä pitkät hiukset liehuen kypärän alta, pienet laukut yli olan heitettynä, korkeakorkoiset sandaalit ja alla hurmaavan violetti, punainen tai musta skootteri. Pääkaupunkiseutu oli sukeltanut mopojen maailmaan, lisännyt pippuriksi poikien kokoontumisajoihin skootteritytöt ja keskustelu lehtien palstoilla käynnistyi.

Elokuun alussa Vantaalla poliisi kertoi valvovansa, sakottavansa ja peruksensa ajo-oikeuksia nuorilta, jotka kokoontuvat mopomiitteihin¹, pienempiin tai suurempiin (Vantaan Sanomat 12.8.2009). Nuorisotyöntekijänä mopomiittien toinen puoli kiinnostaa huomattavasti enemmän. Mitä kaikkea kokoontumiseen liittyy ja mitä kaikkea se nuorille merkitseekään? Saavatko mopoilevat nuoret ylipäätänsä kokoontua mihinkään eli onko kaupungissa heille tilaa?

Talous ja teknologia muovaavat myös nuorisotoimen arkea

Nuorisotyön reunat, rajat, muutokset ja historia ovat tiukasti sidoksissa talouden ja teknologian kehitykseen. Kehityksen raiteilla kulkevaa junaa horjuttaa joskus, hyvin tilapäisesti, jokin luonnonkatastrofi tai suuronnettomuus. Tapahtunut jättää kuitenkin muistijäljen kehitykseen ja kuvaamme sitä sanomalla, ettei maailma enää palaa entiselleen. Onnettomuus järkyttää useimmiten turvallisuuden tunnettamme (esimerkiksi Estonian uppoaminen 1994, New Yorkin terrori-isku 2001, Thaimaan tsunamikata-

1 Mopomiitti tarkoittaa mopojen ja moottoripyörien kokoontumisajoa, joka kutsutaan koolle netin välityksellä johonkin sopivalle parkkipaikalle tai kentälle. Miitti muodostuu ajoneuvoletkaksi, jonka päämäärä ei välttämättä ole etukäteen osanottajilla tiedossa. (jepuz 2009.)

strofi 2004). Pitkänä jälkeenä on joukko turvatoimenpiteitä, jotka ulottuvat tavalliseen arkeemme.

Lähdin seuraamaan talouden ja teknologian muutosten vaikutuksia suomalaisen nuorisotoimeen ylempään amk-tutkintoni lopputyössä. Avainsanoinani olivat mm. yhteisöllisyys, uudet viestintäteknologiat. Näkökulmaksi valitsin kaupunkitutkimuksen tulkintoja paikasta ja tilasta ja niiden merkityksestä. Tarkastelin yhteiskunnassa esiintyneitä, jälkeensä selkeästi hahmottuvia, megatrendejä viimeisten kolmen vuosikymmenen ajalta ja peilasin niitä vastaavasti suomalaisen nuorisotyön painotuksiin ja kehittymiseen. Mikrotarkastelussani olivat Helsingin kaupungin Pihlajamäen nuoret, ”mopopojat”, jotka syksyllä 2008 osallistuivat alueen yhdyskuntatyön organisoimaan ”Minun Pihlajamäkeni” valokuvausprojektiin.

Kuvia kotikulmilta ja mopoparkeista

Ryhmää yhdisti mopoihin liittyvä harrastus, osalla oli oma mopo ja osa, pääasiassa nuoremmista, puolestaan halusi oman. Mopoja kuvattiin ja niitä ihailtiin. Esimerkiksi koulusta otetuissa kuvissa pihaparkin moporivistö oli talletettu kuvaamaan omaa toimintaympäristöä. Myös näyttelyvalokuvien valitsemistilaisuudessa mopokuvat käynnistivät ihailevia reaktioita.

Nuoret saivat tutkimusjakson aikana yhdyskuntatyön projektissa käyttöönsä kertakäyttökamerat, joilla he noin kahden viikon ajan kuvasivat omaa elämäänsä ja asuinympäristöään. Lopputuloksena oli yli 160 kuvaa ryhmältä, johon kuului kahdeksan nuorta, iältään 12–15 vuotta.

Prosessin aikana yllätyin, kuinka tärkeä oma kotilähiö nuorille oli. Paikoilla oli erityinen merkityksensä pojille ja se kuvastui mm. siten, että lähiön kulmat olivat saaneet heiltä lempinimiä. Yhteisestä tilasta myös taiseltiin esimerkiksi supermarketin ja alueen aikuisväestön kanssa. Omat kulmat olivat osittain rauhallisia ja itse merkittyjä polkuja tai parkkialueita, joihin saattoi ajaa mopolla. Mopo näytteli suurta osaa ja yksi erityinen hetki jakson aikana oli reissu toisella alueella olevaan moottorihalliin yhdessä alueen nuorisotyöntekijän kanssa. Oma lähiö oli niin merkittävä, että raja viereisen pienemmän lähiön ostoskeskukseen korostui esimerkik-

si siinä, että näyttelyyn koottaviin kuviin tapahtuneessa karsinnassa vieras ostarikuva poistettiin oitis.

Mopojen ympärille on muodostunut kahden viimeisen vuoden aikana toimintaa, jonka ulottuvuudet ovat mielenkiintoisia ja miltei täysin vail-la tutkimista. Mopojen määrä on lisääntynyt kolmen viimeisen vuoden aikana yli 70 000. Vuonna 2005 mopojen ensirekisteröintejä oli hieman yli 145 000 ja vuonna 2008 lähes 217 000 ². Mopoja myös tuodaan entistä useammin Kaukoidän maista, mikä mahdollistaa hintojen edullisuuden. Määrän lisääntyminen näkyy nimenomaan nuorten mopoilijoiden määrän kasvuna. Nuoret myös keskustelevat mopoista ja mopomiiteistä verkon välityksellä samoin kuin tuottavat runsaasti verkkoon aineistoja tapaamisista sekä etukäteen että tapahtuman jälkeen. Mopoilun harrastaminen on noussut myös tyttöjen keskuudessa skootterimallisten pyörien yleistyessä. Arviolta pääkaupunkiseudun mopoilijoista noin 10 % on tyttöjä³.

Nuoret – vallattomat tilankäyttäjät

Kokoontuminen kuuluu nuoruuteen. Se mahdollistaa kaverisuhteiden ylläpitämisen ja edesauttaa nuoren kasvua vertaistensa kanssa. Seuratessani kesän 2009 kirjoittelua mopokokoontumisista tai keskustelua kauppa-keskuksissa hengaillevien nuorisoryhmien ympärillä tulee väistämättä mieleen kaupunkitutkimuksessa käytetty neuvotteleva suhde tilaan. Kenellä on tilaan virallinen oikeus? Kuka sulkee torin tai tekee siitä niin epäviihtyisän, että se ei kelpaa juuri minkäänlaiseen tapaamiseen tai toimintaan? Millä oikeudella kukakin puistonpenkillä istuu ja kenelle se mahdettiin alun perin suunnitella tai tarkoittaa? Näitä kysymyksiä nuorisotoimessa ja nuorisotyössä on syytä jatkuvasti pitää esillä. Nuorten näkökulmaa kaupunkisuunnitteluun ei juuri kukaan kysele. Nuorilla ei ole ikään kuin valtaa omistamattomana ryhmänä oikeutta lausua mielipidettä yhteisistä kaupunkitiloista. Paitsi että kuntalaisina ja kaupungin asukkaina, lähialueensa

2 Ajoneuvojen ensirekisteröinnit, 1960–2008 muuttujina Vuosi ja Ajoneuvolaji. Tilastokeskus.

3 Keskustelu 27.8.2009 Tattarinuon liikennetoimintakeskuksessa, nuoriso-ohjaajat Matti Saarto ja Dimitrios Zafiris, Helsingin nuorisoasiainkeskus.

asiantuntijana heillä ehdottomasti on yhtäläinen oikeus tuoda julki mielipiteensä, tulla kuulluiksi ja osallisiksi oman toimintaympäristönsä tapahtumista. Mutta kuka valmistaa tämän polun ja menetelmät nuorten osallisuuden, nuorten yhteisöllisyyden tunteen mahdollistumiseen. Mielestäni tämä on nuorisotyön ydinosuamisen aluetta ja osa perustehtävää.

Yhteisöllisyyden synnyssä ja vaalimisessa havaintoni on, että tarvitaan yhteinen tila, yhteisiä kokemuksia, vähän vempaimia ja osaamista. Näistäkin nuorista muodostui pienen projektin puitteissa juuri yhteisö, kun he yhdistivät omaa osaamistaan, vertailivat sitä toisiinsa ja halusivat oikeasti osata ja osallistua sitä kautta. Osaamisen kynnyksessä oli tässä tapauksessa matalahko. Oli otettava kamera esille pakkauksesta, pidettävä sitä mukana, otettava kuvia ja toimitettava kuvat kehitettäväksi. Seuraava vaihe oli yhdessä tarkastelu, vertailu ja valinta. Viimeinen vaihe, jonka nuoret laativat oli kuvien nimeäminen näyttelyä varten.

Nuorten digitaalinen arki muodostuu yhteydenpidosta ja jakamisesta. Nuorten keskinäinen ja itsenäisyyden mahdollistava yhteydenpito tapahtuu matkapuhelimen ja internetin kautta. Tässä yhteydenpidossa nuori itse määrittelee miltei kaiken: milloin, missä ja mitä hän viestii. Vanhempien rooliksi saattaa jäädä ainoastaan saldorajoitusten asettaminen matkapuhelimen käytölle tai internetin käytön tuntimääräinen tai vuorokauden aikaan liittyvä sopimus. Viestintä ja yhteydenpito ovat privatisoituneet samalla kun digitaaliset laitteistot, tietokone mukaan lukien, ovat muuttuneet ”osaksi sydämenlyöntiä”, osaksi nuoren persoonaa, kuten aiemmin esitellyssä tutkimuksessa luonnehdittiin (Horst & Miller 2006). (Lainaus artikkelin laatijan lopputyöstä ”Yhteisöllä on paikkansa”).

Päätelminä lopputyöni yhteydessä ja jatkoajatteluna sen jälkeen on, että nuorisotyölle teknologian kehittyminen tuo haasteita. Tarvitaan osaamista ja osaamiseen ohjaamista. Viestintäteknologian hyödyntäminen on vasta alussa työmenetelmien kehittämisessä. Teknologia ei kuitenkaan ole ratkaiseva, osaaminen on ja osaamista on monentasoista ja kaikki osaaminen

vahvistaa nuoren identiteettiä ja itsetuntoa. On vain avaruus rajana mihiin kaikkiin elementteihin nuoren toimintaympäristössä osaamista tarvitaan ja voidaan liittää. Seuraamani valokuvausprojekti osoitti myös, kuinka yksinkertaisella tekniikalla voidaan saada nuoret kertomaan omasta toimintaympäristöstään, sen puutteista ja hyvistä puolista. On vain nuorisotoimialan osaamisen kysymys, kuinka tällaista tietoa sovelletaan edelleen työssä.

Lähteet

Ajoneuvojen ensirekisteröinnit, 1960–2008 muuttujina Vuosi ja Ajoneuvolaji. Tilastokeskus. <URL: <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp>> Viitattu 3.10.2009.

Kuikka, Suvi 2008. Yhteisöillä on paikkansa. Nuoren toimintaympäristön muutos kaupunkitutkimuksen näkökulmasta. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.] Opinnäytetyön tiivistelmä on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/344551/Tiivistelm%C3%A4-suomi-Suvi-Kuikka.doc>

Massinen Tuomas 2009. Mopohäiriöt lisääntyneet hurjasti kesällä Vantaalla. Vantaan Sanomat 12.8.2009.

Miittien ”ABC”. Nimimerkki jepuz 2009.

<URL: <http://www.jepuz.arkku.net/allrightinmiitit/index.php>. Viitattu 5.10.2009.

Saarto, Matti & Zafiris, Dimitrios Keskustelu 27.8.2009, Tattarisuon moottorihalli. Alustus 3.9.2009. Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen työntekijöiden koulutus. Aineisto tallennettuna nuorisosiainkeskuksen sisäisillä sivustoilla. [Julkaisematon.]

Kuva 5.

Yhteisen oppimisen poliilla: SWACin (the Society for the Welfare of Autistic Children) koulun opettajia ja suomalainen koulutustyöryhmä Dhakassa joulukuussa 2008. (Kuva: Marja Helinä Nuutinen.)

Yhteisöllisyys ja autismin kirjo

Marja Helinä Nuutinen

”Autismin kirjon ihmiset eivät aina itse pysty ajamaan omia asioitaan, mutta yhdessä toimien meissä on voimaa.”

Työskentelen projektivastaavana Autismi- ja Aspergerliiton kehitysyhteistyöprojektissa nimeltä Prerona-projekti. Se on koulutus- ja kuntoutushanke, jonka tavoitteena on autismin kirjon lasten ja nuorten opetuksen ja kuntoutuksen kehittäminen ja tukeminen Bangladeshissa. Projektin tavoitteena on myös luoda Bangladeshin kulttuuriin sopiva autismituntoutusmalli. Etelän kumppanimme on omaa järjestöämme vastaava alun perin vanhempain yhdistyksenä perustettu Society for the Welfare of Autistic Children (the SWAC). Aloitin projektissa toimimisen vapaaehtoisena jo vuonna 2005 suunnittelemalla projektia yhdessä kumppanijärjestömme kanssa, ja hankkien sille rahoituksen Suomen Ulkoasiainministeriöltä. Virallisesti hanke alkoi vuonna 2007 ja on nyt edennyt toiseen vaiheeseensa.

Prerona-projekti

Valmistuin yhteisöpedagogiksi HUMAKista kesällä 2009. Opinnäytetyöni ”*Kohti loistavaa tulevaisuutta – autismin kirjon lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kohtaamat haasteet Bangladeshissa ja Suomessa Prerona-projektin tulosten mukaisesti*”, syntyi yhteisestä, kulttuurien välisestä tarpeesta oppia ja kehittää työtä järjestöjemme yhteisen oppimisprosessin avulla. Etsin tutkimuksessani kulttuurienvälisen oppimisen kautta vastauksia haasteisiin, joita autismin kirjo tuo mukanaan lasten, nuorten ja heidän perheidensä elämään molemmissa kulttuureissa.

Projektin alusta asti olemme toimineet suomalaisen työyhteisöni Autismi- ja Aspergerliiton sekä kumppanimme the SWACin kanssa toistem-

me ”vertaisoppijoina- ja opettajina”, ja se on osoittanut kulttuurienvälisen työn onnistumisen mahdollisuudet. Autismin kirjo on sama kaikkialla, vain haasteet ja kulttuuriset puitteet ovat erilaiset. Vaikka koulutushankkeessa on usein kysymys teknisen, materiaalisen ja opetuksellisen avun viemisestä kohdemaahan, korostuu siinä myös kulttuurinen ja ennen kaikkea yhteisöllinen oppiminen. Tutkimukseni tarkoituksena oli etsiä Prerona-projektimme avulla yhteisöllisiä ja yhteisiä oppimisen mahdollisuuksia kulttuuriemme välillä.

Autismi on oma kulttuurinsa ja autismin kirjon henkilöt perheineen muodostavat omat yhteisönsä molemmissa kulttuureissa. Kulttuuri käsitteenä on elävä ja muuttuvainen asia, pitäen sisällään elämän koko kirjon. Vaikka autismi neurologisena häiriönä on hyvin samanlainen kaikissa kulttuureissa, eivät autismin kirjon ihmiset suinkaan ole samanlaisia. Autismin kirjo Suomessa ja Bangladeshissa eroaa kulttuurikontekstissaan hyvin paljon. Perinteet ja uskonto ovat tärkeämmässä asemassa bangladeshilaisessa yhteiskunnassa ja perhe-elämässä Suomeen verrattuna. Suhtautuminen lapseen ja lapsuuteen sekä lasten asema myös eroavat toisistaan. Tutkimuksessani tärkeänä tekijänä nousi esille se, miten kulttuuriset tekijät ja uskonnolliset näkemykset voivat toimia esteenä autismin kirjon lasten kehitykselle ja kasvatukselliselle kuntoutukselle Bangladeshissa. Se ei silti tarkoita, ettei Suomessa olisi myös taikauskkoa ja kulttuurillista fanaattisuutta.

Vastavuoroista kulttuurista oppimista

Prerona-projektin avulla voimme kasvattaa paikallisia yhteisöjä ymmärtämään autismin kirjoja ja vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia sekä Bangladeshissa että Suomessa. Me voimme oppia bangladeshilaisen kulttuurin yhteisöllisyydestä ja kulttuurisista erityispiirteistä, joita voidaan hyödyntää autismiopetuksessa ja kuntoutuksessa. Näitä ovat draama, tanssi ja musiikki, ja niiden avulla autismitietoisuutta voidaan viedä suurelle yleisölle. Suomessa voidaan myös mallintaa bangladeshilaisen mallin mukaisia, perhelähtöisiä työ- ja toimintayhteisöjä. Siellä taas voidaan vastaavasti oppia suomalaisen vammaiskoulutuksen yksilön voimaantumista ja elämänhal-

lintaa korostavista kasvatuksellisen kuntoutumisen periaatteista ja menetelmistä.

Kulttuureja on vaikeaa verrata toisiinsa, vaikka monet kulttuuriset erityispiirteet olisivatkin lähtökohtaisesti hyvin erilaiset. On kuitenkin joi-takin asioita, joissa erilaisuus korostuu. Bangladeshin yhteisöllisessä kontekstissa sosiaalisen elämän merkitys verrattuna suomalaiseen kulttuuriin on erityisen tärkeä. Perinteisen yhteisöllisyyden hyvät puolet kuten asioi-den jakaminen ja suurempi vertaistuki ja avunanto ovat Bangladeshin pe-rinteisen kulttuurin parhaimmat puolet. Tutkimukseni mukaan autismin kirjon kanssa eläminen estää perheen sukuun liittyvien yhteisöllisten velvollisuuksien noudattamisen, mikä tekee tilanteen perheille entistä haas-tavammaksi. Suomalaiset perheet ovat myös vastaavasti syrjäytymisvaaras-sa, koska lasten haastava käyttäytyminen on usein esteenä sosiaalisen elä-män ylläpitämiselle. Suomessa individualismiin liittyy sen kääntöpuoli eli yksinäisyys. Yhteisöllisyys on muuttunut molemmissa kulttuureissa koh-ti postmodernia. Molemmissa maissa uudet, virtuaaliset yhteisöt tarjoavat mahdollisuuden toisenlaiseen, anonyymimpaan vertaistukeen ja yhteisöllisyyteen.

Autismin kirjon lapsen varttuminen nuoreksi aikuiseksi

Bangladeshissa perinteisen yhteisöllisyyden murtuminen aiheuttaa myös muita huolenaiheita. Vanhempien suurin huoli on, mitä heidän lapsil-leen tapahtuu sitten, kun he eivät enää ole heitä hoitamassa. Laajennetun perheen muuttuminen ydinperheeksi vaikuttaa palvelujen tarpeeseen. Lä-hiyhteisöiltä ei voi enää odottaa hoivaa ja vastuuta, joten on kehitettävä vaihtoehtoisia tukimalleja. Tästä johtuen lapsille ja nuorille tarvitaan omia työ- ja toimintayhteisöjä, joiden tarkoituksena on autismin kirjon lasten ja nuorten kasvattava kuntoutus ja työllistäminen. Ne tarjoavat mahdol-lisuuden yhteisölliseen asumiseen paikallisen perinteen mukaisesti, mut-ta antavat jokaiselle nuorelle mahdollisuuden itsenäiseen elämiseen. Nii-den avulla perheet voivat myös jakaa vastuuta keskenään ja olla tukena toi-nen toisilleen. Perinteisen yhteisöllisen kulttuurin muuttuminen yksilöllisemmäksi on tuonut mukanaan myös asennemuutoksia. Vanhemmat ovat

alkaneet ymmärtää lasten itsenäistymisen merkityksen koko perheen tulevaisuuden ja hyvinvoinnin vuoksi. Silti nuorten itsenäistä asumista ja elämää ei voi ajatella suomalaisen mallin mukaisesti.

Tutkimuksestani nousee tärkeänä esille myös autismin kirjon nuorten aikuistumiseen liittyvät haasteet. Suomessa aikuisuus tulee nuorille ja heidän perheilleen ikään kuin ”yllättäen”, ja perheet eivät ole ehtineet varautua kaikkiin sen mukanaan tuomiin muutoksiin. Sen takia tarvitaan kodin ja peruskoulun toimivaa yhteistyötä. Peruskouluissa tulee keskittyä elämänhallinnallisiin taitoihin nuorten itsenäisen elämän rakentamiseksi. Jos oppimispolkuja suunniteltaisiin yksilöllisemmin ja tulevaisuuskeskeisemmin jo peruskoulussa, autismin kirjon nuoret eivät jäisi niin tyhjän päälle perusopetuksen päättymisen jälkeen. Suomessa keskustellaan myös paljon erityiskoulutuksen oikeutuksesta ja samaan diskurssiin liittyvät kysymykset nuorten lisääntyneestä pahoinvoinnista.

Erilaisuus on arvokasta

Halusin, että tutkimukseni myös tuo autismin kirjon nuorten oman äänen kuuluviin neurotyypillisten nuorten maailmassa. Autismi kirjon nuori ei autismistaan huolimatta koe olevansa erilainen. Kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä ja osallistamisesta, koskee se yhtäläillä erityisryhmien nuoria. Autismi kirjon nuorille kynnys käyttää samoja palveluja neurotyypillisten nuorten kanssa on korkea jo siitäkin syystä, että he eivät itse voi määrittää omaa osallistumistaan. Autismi kirjon nuorten omaa ääntä ja omia toiveita palvelujen kehittämiseksi on kuunneltava yhteiskunnassamme. Se on samalla ennaltaehkäisevää nuorisotyötä, jota yhteiskunnassamme nyt tarvitaan erityisen paljon.

Bangladeshissa individualismi saa jalansijaa perheiden pienentyessä ydinperheiksi, joka omalta osaltaan vaikuttaa perheiden sosiaalisten turvaverkostojen heikkenemiseen. Suomessa heikkenevä sosiaaliturva aiheuttaa saman ilmiön, koska hoiva on institutionalisoitu. Tutkimukseni mukaan molemmissa kulttuureissa perheet kokevat leimautumista ja syrjäytymistä, ja sukulaisten ja lähiverkostojen apua kaivataan ja arvostetaan. Molemmissa kulttuureissa vanhemmat kaipaavat lapsille ja nuorille omia verkostoja ja omia ys-

täviä. Tarvitaan lisää nuorten omaa empowerment-tyyppistä toimintaa, jolla voi olla ennaltaehkäisevä vaikutus autismin kirjon lasten ja nuorten sekä myös heidän perheidensä syrjäytymiseen. Sekä Bangladeshissa että Suomessa vanhemmat toivovat nettifoorumeja, joissa perheet voivat jakaa ilojaan ja surujaan. Suomessa voitaisiin hyödyntää bangladeshilaista esimerkkiä autismitukierteesta, jolla viedään teatterin ja musiikin keinoin autismitietoutta päiväkoteihin, kouluihin, sairaaloihin ja muille tahoille. Kiertueet toimivat yhteisöllisinä ja osallistavina tietoisuuden jakamisen muotona.

Suomessa etsitään yltiöindividualismin keskelle kadonnutta vanhan ajan yhteisöllisyyttä, kun taas Bangladeshissa perinteinen yhteisöllisyys saa uusia muotoja perherakenteen muuttuessa. Ihanteellista olisi löytää kompromissi näiden kahden äärimmäisyyden välillä. Tärkeää olisi Autismi- ja Aspergerliiton vision mukaisesti tehdä näkymättömästä näkyvä molemmissa kulttuureissa. Projektin avulla voimme viedä Bangladeshiin hyviä autismitietoutus- ja kuntoutusmalleja ja voimme osallistua edunvalvonnan ja lakiehdotuksien kehittämiseen ja läpiviemiseen. Tärkeää on tukea myös vertaistoimintaa perheiden ja heidän lähiverkostojensa välillä. Kumppanijärjestöllämme SWACilla ei ole vielä sisaryhdistyksiä, ja siinä me voimme olla tukemassa ja auttamassa uusien yhdistysten toiminnan aloittamisessa eri maakunnissa.

Tähän prosessiin yhteisöpedagogi voi tuoda oman näkemyksensä ja toimia kulttuurisena välittäjänä puolin ja toisin. Yhteisöpedagogina voin omassa työssäni innostaa ja osallistaa projektin sidosryhmiä ja hyödynsääjiä toimimaan yhdessä yhteisten tavoitteidemme puolesta. Tehdessäni tutkimustyötäni Bangladeshissa paikallisessa kouluyhteisössä minuun teki ennen kaikkea vaikutuksen työyhteisössä opettajien ja lasten kesken vallinnut yhteisöllinen ”human touch”, eli inhimillinen kosketus ja lämpö työssä. Se motivoi minua jatkamaan omassa työssäni ja innosti minua myös opinnäytetyöprosessissani.

Yhteisöpedagogin työvälineinä lämpö ja rakkaus

Tätä artikkelia kirjoittaessani mietiskelin mitkä ovat yhteisöpedagogin visiot autismityölle Suomessa, Bangladeshissa ja myös maailmanlaajuisesti.

Ammattini puolesta haluaisin rakentaa autismiyhteisöjä, joissa kunnioitetaan autismin kirjojen henkilöiden yksityisyyttä, mutta sosiaalisin periaatein. Kaikki ihmiset tarvitsevat rakkautta, välittämistä ja inhimillistä lämpöä, ”human touch”, vaikka he eivät kykenisi ilmaisemaan tarvettaan siihen. Kaikille on tarjottava mahdollisuus omaan rauhaan ja yksinoloon, mutta yhteisön tulisi pitää jäsenensä sosiaalisesti aktiivisina. Ihanneyhteisössä kenenkään ei anneta eristäytyä eikä vajota passiivisuuteen yksinäisyyden takia. Kaikki autismin kirjojen ihmiset eivät osaa puhua eivätkä ilmaise itseään tullakseen ymmärretyiksi. ”Human touch” on kaiken inhimillisen kommunikaation peruskivi ja mahdollistaja. Sen tulee kuulua ammatilliseen välittämiseen. Vain sydämellä tehty työ tuo tulosta ja vie eteenpäin.

Yhteisöpedagogina toisin Suomen autismityöhön inhimillisen välittämisen lisäksi myös kulttuurisen välittämisen. Kulttuurissamme on musiikkia, taidetta ja draamaa, josta ammentaa ja luoda yhteisöllistä toimintaa. Tahtoisin rohkaista autismin kirjoilaisia liittymään yhteen ja luomaan taide-, musiikki- ja draamatyöpajoja sekä toimintaa yli kaikkien rajojen ja rajoitusten. Täällä tarvittaisiin toimintayhteisöjä ja sosiaalisia yrityksiä, jotka työllistäisivät kirjoilaisia antaen heille myös ihmisarvoisen toimeentulon. Molemmissa kulttuureissa kaivataan myös vahvuuksiin ja lahjakkuuksiin panostamista – let their voices be heard – ja toimintaa, jonka peruslähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen yli diagnoosi- ja kulttuurirajojen. Yhteisöpedagogina loisin molempiin kulttuureihin myös ”hitaan palvelun paikkoja”, joissa kirjojen nuoret voisivat työllistyä.

Molemmissa kulttuureissa tarvitaan raja-aitojen ja ennakkoluulojen murtamista, ennen kuin yhteisölliset tavoitteet autismityössä voivat toteutua. Tarvitaan vanhempien, ammattihenkilöstön ja työnantajien yhteistyötä sekä uskoa autismin kirjojen ihmisten mahdollisuuksiin ja oman elämän hallintaan. Bangladeshissa työskennellessäni ajattelen usein mitä me oikeastaan voimme viedä sinne hienon teknisen osaamisemme ja materiaalisen tuen lisäksi? Heillä on jo kaikkea, on kulttuuria ja elämää, on yhteisöllistä välittämistä, jolla saadaan aikaan uskomattomia tuloksia ja kehitystä lapsissa, joihin kukaan ei välttämättä ole aikaisemmin uskaltanut uskoa. Tärkeintä on viedä sinne autismitietoisuutta ja kasvattaa yhteisöjen ymmärrystä vammaisia ihmisiä kohtaan. Siinä me olemme Suomessa todellisia li-

punkantajia – täällä vammaiset ihmiset voivat elää hyvää ja ihmisarvoista elämää. Haluaisin silti tehdä siitä elämästä vähemmän yksinäisen ja luoda autismin kirjon henkilöiden turvaksi välittäviä yhteisöjä.

Lähteet

Nuutinen, Marja Helinä 2009. KOHTI LOISTAVAA TULEVAISUUTTA. Autismin kirjon lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kohtaamat haasteet Bangladeshissa ja Suomessa. Prerona-projektin tulosten mukaisesti. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu, Helsinki. [Julkaisematon.] Opinnäytetyön tiivistelmä on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/383703/tiivistelma01.doc>

Kuva 6.
SWACin koulun pikkuoppilas. (Kuva: Marja Helinä Nuutinen.)

Tuloksellinen monisektoraalinen kehittämistyö edellyttää uusia aloituksia toimiakseen

Virpi Kolehmainen

Artikkelin teema kumpuaa kirjoittajan kokemuksista. Hän on ollut osallisena useissa kehittämis- ja toimenpideohjelmajärjestelyissä. Koulutusohjelmaan kuuluvan opinnäytetyön hän teki Järvenpään kaupungin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisen prosessista Seuraavilla sivuilla pohdiskellaan kuitenkin monisektoraalista kehittämistyötä opinnäytetyön aineistoa laajemmasta ja yleisemmästä näkökulmasta. Yhteiskunnan muutokset, erityisesti julkisen sektorin organisaatiomuutostarpeet sekä valtakunnallisten ohjelmatoimien kuntakohtaiset tavoitteet nostavat pohdintaani käytännön moniammatillisen kehittämistyön toimivuuden ja ohjelmajärjestelyjen toimintatapojen ja -kulttuurin muutostarpeen. Onko tekemämme monisektoraalinen kehittämis- ja toimenpideohjelmajärjestely tuloksellista ja innovatiivista? Miten voisimme päästä näennäisestä yhteistyöstä arkipäivän toimivaan, yhteiseen ohjelmajärjestelyprosessityöhön?

Pohdinnan työkaluksi tälle tutkimusmatkalle otan mukaan mm. Terhi Takasen kirjan Voimaantuva työyhteisö- Miten luomme tulevaisuutta? sekä Satu Kalliolan ja Risto Nakarin artikkelin (2006) Vuorovaikutus ja dialogi oppimisen tiloissa.

Kunnat kehittämis- ja ohjelmajärjestelyjen identiteettikriisissä

Tällä hetkellä kunnissa kahlataan kehittämis- ja toimenpideohjelmajärjestelyissä. Eri toimialoilla valmistellaan kehittämis- ja toimenpideohjelmajärjestelyjä moniammatillisena työnä, jossa ovat mukana eri hallintokuntien edusta-

jat. Ohjelmien tavoitteena on eri näkökulmien näkyväksi tekeminen läpi organisaation, yhteisen päämäärän ja tavoitteen kirkastaminen ja omaksuminen – organisaation oppiminen ja sosiaalisen pääoman lisääminen. Niin yksilötasolla kuin yhteisössä tarvitaan todellista toimintakulttuurin muutosta ja uusien toimintatapojen sekä -menetelmien omaksumista, jotta organisaatio oppii ja sosiaalinen pääoma todellisuudessa lisääntyy.

Asiantuntijuus ja osaaminen yhteisöllisyyden voimavarana

Kehittämisen ja ohjelmityön tuloksellista silloin, kun se näkyy koko organisaation työssä, käytännön asiakastyössä, eri toimijoiden, niin työntekijöiden kuin luottamushenkilöiden yhteisenä työnä ja sitoutumisena. Kunnissa asetetaan moniammatillisia työryhmiä tekemään kehittämis- tai toimenpideohjelmiä. Päävastuullisiksi ohjelmityön tekijöiksi nimetään useimmiten kunnan ylin johto. Toimintamalli ja työryhmän kokoonpanot noudattelevat tuotanto-organisaation peruslogiikkaa, jossa hierarkkisesti ja rutinoitunein työtavoin, strukturoidun rungon mukaisesti toteutetaan kehittämistyö tietyssä aikataulussa.

Artikkelissaan Kalliola ja Nakari (2006, 206–209) toteavat, että Laatu-verkoston demokraattisessa, rajat ylittävässä dialogissa, kehittämistyön osallistumisoikeus perustuu asianosaisuuteen ja työkokemukseen, ei asemaan organisaatiossa. Kehittämistyö on tuolloin asiakaslähtöistä, osaamiseen ja asiantuntijuuteen perustuvaa kehittämistä. Kehittämis- ja toimenpideohjelmajärjestelmät ovat haasteellisia. Toimiakseen ne vaativat rajanylityksiä horisontaalisesti ja vertikaalisesti sekä eri toimijoiden osallisuutta oppimisprosessiin.

Kehittämis- ja ohjelmityön tavoitteena on, että prosessien kehittämistavoitteet ovat konkreettisia tavoitteita, jotka on mitattavissa olevia ja joihin koko organisaatio eri tasoilla on sitoutunut. Työryhmän kokoonpano voisi pohtia asiantuntijuuden ja osaamisen pohjalta. Työryhmän jäseniksi tulisi nimetä kehittämisprosessien keskeisimpiä toimijoita osaamisen ja työkokemuksen pohjalta. Tällöin organisaation oppiminen olisi asiantuntevampaa ja konkreettisempaa.

Demokraattisesta dialogista ja voimaympyrästä uusia lähestymistapoja työryhmätyöskentelyyn

Demokraattisessa dialogissa oppimista lähestytään osallistumisoikeuden lisäksi oppimisen tilänäkemyksen kautta, joka sisältää fyysisen, sosiaalisen ja mentaalisen ulottuvuuden. Jokaisella meistä on tietty käsitys näiden ulottuvuuksien rajoista, joita muuttamalla on mahdollisuus oppia. Fyysisen tilan rajoja voi ylittää luomalla sellaiset tilapuitteet, jossa normaalista työprosessista irrottautuminen ja vuorovaikutteinen sosiaalinen kanssakäyminen on mahdollista. Nämä puolestaan mahdollistavat uusien toimintamallien ja ajatusten sisäistämisen – uuden oppimisen. (Kalliola & Nakari 2006, 211–214.)

Näkemykseni kehittämis- ja toimenpideohjelmatyöstä on, että todellisia oppimisen tilänäkemyksien eri ulottuvuuksien ylityksiä ei tulla tekemään nykyisillä työskentelymenetelmillä. Kehittämisprosessien tavoitteet kirkastuvat kyllä ja näennäisestä yhteistyöstä päästään muutaman askel kohti yhteistä työtä. Prosessien näkökulmasta muutokset jäänevät kuitenkin ohueksi. Kehittämisprosesseja tarkasteltaessa uudella tavalla, tulisi aidosti vaikuttaa esim. hallintosäännön asettamien rajojen tai talousarvioon varattujen resurssien uudelleen suuntaamiseen. Uudelleen suuntaaminen vaatii yhteistä pohdintaa sekä rajanylityksiä mentaalilla tasolla.

Oppimisen demokraattista dialogimallia tukee Takasen (2005) näkemys voimaannuttamisesta. Hänen mukaan voimaantuminen on sekä yksilöllinen ja sosiaalinen oppimisprosessi, jossa ajattelua, tunteita ja toimintaa suunnataan uudelleen *tietoisesti* yksilö- ja yhteisötasolla. Voimaantumisprosessissa tiedostamisen kautta etsitään uusia ajattelu- ja toimintamalleja ja eletään ne yhdessä todeksi muutoksessa. (Emt., 25, 40–42.)

Toimintatavan ja -kulttuurin muutoksen pohdintaa voimaympyrässä

Voimaantumisprosessi lähtee liikkeelle muutoksen tarpeen tiedostamisesta ja totuttujen ajatusmallien, oman toimintakulttuurin kyseenalaistamisesta (emt., 77–79). Tiedostamisvaiheessa kehittämisprosessi konkretisoituu

työryhmän tehtäväksi. Kokemukseni mukaan kehittämis- ja ohjelmatyöprosessien osalta yhteinen oivallusvaihe ohitetaan opitulla toimintamallilla, Takasen (2005, 89) quick fix -ratkaisulla. Työskentelytapa oli valmiiksi pureskeltu. Työryhmä kokoontuu yhteisen teeman ympärille x-kertaa yhteisesti. Usein kehittämis- ja suunnitelmatyön näkökulmat upotetaan oman toimialan toimintaan keskustelematta, kyseenalaistamatta.

Työskentelyprosessista saisi hedelmällisemmän yhteisen pohdinnan kautta. Pohdinnan keskiöön voisi nostaa oman toimintakulttuurin arvoja ja asenteita, niitä peruskysymyksiä, miksi juuri tämä työ on tärkeää ja mikä on kunkin toimialan paikka tässä prosessissa. Tällöin niin yksilö- kuin yhteisötason muutosvastarinta vähenee ja yhteisöllinen tietoisuus laajenee, tilarajat ylittyvät. Tämä vapautuminen merkitsee suhtautumistavan muutosta niin yhteisö- kuin yksilötasolla. Se merkitsee muutosta ja antautumista tuntemattomalle, uuden työskentelytavan omaksumista, yhteiseen luottamukseen tukien. (Emt., 95–99, 102–110.)

Uskon, että vapautumisen kautta voimme vapautua tietyistä rooleista. Tämä avaa uusia näkökulmia ja tuottaa innovatiivisuutta toimialojen rajoista tai substanssista riippumatta. Vapautuminen on mielestäni voimaympyrän osatekijöistä tärkein tekijä. Tämän kautta voidaan päästä yhteisen toimintakulttuurin syntymiseen ja todellisiin monisektoraalisten rajojen ylityksiin niin fyysisellä, emotionaalisella, mentaalisella kuin henkiselä tasolla. (Emt., 95–99, 102–110, 119.)

Voimaympyrässä kirkastamisen osaprosessi kulkee osittain päällekkäin vapautumisen osaprosessin kanssa. Kehittämis- ja toimenpideohjelmatyössä kirkastamisen osalta keskeisin tehtävä on strategian rakentaminen kehittämis- ja toimenpideprosessiin. Strategiaa voidaan lähteä rakentamaan suspension, dialogin ja pysähtymisen kautta tarjoamatta valmiita toimintamalleja. Pysähtyminen ja yhteinen dialogi prosessin eri vaiheissa tukee tekijöiden innostumista ja motivoitumista, mikä puolestaan tuottaa innovatiivisuutta. (Emt., 120–124.)

Voimaympyrän neljäs osatekijä on harjoittaminen, jossa tiedostamisen, kirkastamisen ja vapautumisen tulos jalkautuu konkreettiseksi toiminnaksi, uuden testaamiseksi (emt, 137–142). Tätä voisimme hyödyntää esim. työryhmätyöskentelyssämme strategiaa laadittaessa. Harjoittelun välineenä

voisi toimia esim. mind map -menetelmä, jossa jokaisen työryhmäläisen todellisuus kehittämistyöstä konkretisoituu tavoitteiden ympärille mielikuvien, tilanneanalyysien ja konkreettisten ideoiden kautta.

Niin demokraattista dialogimallia kuin voimaantumisprosessia tarkasteltaessa avoimen keskustelun merkitys nousee kehittämistyön keskiöön. Se on organisaation oppimisen perusta, jonka pohjalta syntyy motivaatio ja uusia oivalluksia, uutta toimintakulttuuria, joka tukee yhteisen työn tavoitteisiin pyrkimistä. (Emt., 142–144.) Kehittämisprosessia tarkasteltaessa varaamalla aikaa avoimelle keskustelulle, voimme huomata työskentelevämme demokraattisen dialogimallin ja voimaympyrän mukaisesti.

Lähteet

Kalliola, Satu & Nakari, Risto 2006. Vuorovaikutus ja dialogi oppimisen tiloina. Teoksessa Toiviainen, Hanna & Hänninen, Hannu (toim.) Rajanylitykset työssä. Yhteistoiminnan ja oppimisen uudet mahdollisuudet. PS-Kustannus, 203-236.

Kolehmainen, Virpi 2009. Järvenpään kaupungin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisen toimenpideohjelma 2009–2010. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki [Julkaisematon.] Opinnäytetyön tiivistelmä on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/383004/tiivistelma1.doc>

Takanen, Terhi 2005. Voimaantuva työyhteisö – miten luomme tulevaisuutta? Helsinki: Sun Innovations.

Kuva 7.
Järjestöissä tarvitaan monia käsiä. (Kuva: Merja Kylmäkoski.)

Kartoituskeskusteluista kohti yhteisöllistä arviointia

Mervi Smahl–Laurikainen

Helsingin kaupungin nuorisotoimen yhtenä merkittävänä tehtävänä on helsinkiläisten nuorisojärjestöjen ja nuorten ryhmien toimintaedellytysten tukeminen. Osana monipuolisia tukimuotoja ovat järjestöavustukset, joista euromääräisesti suurin avustusmuoto on helsinkiläisille nuorisopiirijärjestöille ja vastaaville myönnettävät palkkausavustukset. Palkkausavustuksen turvin järjestöt voivat palkata päätoimista henkilökuntaa toiminnan organisointia varten. Palkkausavustukset valmistellaan virastossa nuorten kansalaistoiminnan toimistossa nuorisolautakunnan päätettäväksi.

Vuoden 2004 alussa käymässään avustuspäättämisen linjauskeskustelussa nuorisolautakunta päätti, että palkkausavustusta vuonna 2005 hakeville järjestöille tulisi tehdä tarkempi arviointi niiden toiminnasta. Nuorten kansalaistoiminnan toimiston tehtäväksi annettiin valmistella arviointi ja siihen liittyvät toimenpiteet samaisen vuoden aikana. Aiemmin uusille hakijoille pidettiin ns. kartoituskeskustelut, joilla varmistettiin hakijajärjestön avustuskelpoisuus. Nyt siis haettiin jotakin tarkempaa, kaikkia hakijoita koskevaa arviointitietoa pohjaksi päätöksenteolle.

Ensimmäinen palkkausavustushakijoiden arviointikierros toteutettiin loppuvuoden 2004 ja alkuvuoden 2005 välisenä aikana. Arviointi toteutettiin käyttämällä pohjana eurooppalaiseen laatupalkintomalliin (EFQM) perustuvaa arviointimallia. Arviointi tehtiin yhteensä 20 nuorisopiirijärjestölle tai vastaavalle. Malli koettiin kuitenkin niin avustushakijoiden kuin virkamiesten taholta varsin työlääksi. Toisaalta järjestöiltä saadussa palautteessa todettiin arvioinnin tuottaneen paljon positiivisia kokemuksia, kuten muun muassa tietoa järjestön nykytilasta ja ajatuksia toiminnan kehittämiseen kun taas toisaalta arviointilomake koettiin työlääksi ja hankalaksi

täyttää. Myös lomakkeessa käytetty kieli ja termit todettiin vaikeaksi. Kokonaisuudessaan prosessi vei aikaa kaikkine vaiheineen ja siitä saatu hyöty päätöksenteon kannalta osoittautui varsin vähäiseksi.

Nuorisolautakunta päätti vuoden 2005 palkkausavustuksia jakaessaan, että seuraava arviointikerros avustushakijoille toteutetaan kolmen vuoden päästä eli vuoden 2008 hakukierroksella. Arviointityön toteuttaminen vaati jämäkämpää prosessia ja selkeämpää mallia.

Arviointi ei ole arvostelua

Arvioinnista on tullut muotisana viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana. Poliitiikan tekijät arvioivat, julkinen hallinto arvioi ja yksittäiset työntekijät erilaisissa hallintokoneissa arvioivat. Arviointia on kaikkialla. Suomeen arviointi rantautui määrittelytavasta riippuen 1980-luvulla tai viimeistään 1990-luvun alkupuolella. Tämä raja-alue koskee nimenomaan sitä, miten arvioinnista alettiin puhua julkisen toiminnan ja politiikan osatekijänä. Arvioinnista tuli yksi informaatio-ohjauksen ja tilintekovastuun osoittamisen keino julkisen sektorin politiikoille, ohjelmille ja instituutioille. Muutos koski Suomessa alun alkaen myös ns. kolmatta sektoria. (Virtanen 2007, 12–13.)

Arviointiajattelun lähtökohtana on kuitenkin toiminnan kehittäminen eikä niinkään epäkohtien etsiminen. Virtanen (2007, 25) toteaa, että arviointi ei ole arvostelua. Mitä kokemattomammasta arviointikulttuurista on kysymys, sitä helpommin arviointi mielletään arvosteluksi – ja pahimmillaan puutelistauksen tekemiseksi. Arviointi lähtee kuitenkin liikkeelle toisenlaisesta lähtökohdasta. Se tuottaa havaintoja, päätelmiä ja kehittämissuosituksia arvioitavan kohteen vahvuuksista ja parantamisalueista. Arvioinnin tekijän ammattitaidosta riippuu, miten tasapainotetusti hän pystyy esittämään hyvät ja huonot asiat.

Kuten aiemmin todettiin, arvioinnin esiinmarssi suomalaiseen yhteiskuntaan koski alusta saakka myös ns. kolmatta sektoria. Kansalaisjärjestöjen toiminnan arviointi ei siis ole uusi asia. Useissa kansalaisjärjestöissä – varsinkin suurimmissa – on käytössä omat laatukäsikirjansa ja itsearviointia tehdään varsin systemaattisesti. Prosessiarviointia tehdään erityises-

ti kehittämishankkeissa, jotka saavat rahoitusta ulkopuolelta kuten esim. eri ministeriöiltä ja Raha-automaattiyhdistykseltä. Usein näihin hankkeisiin vaaditaan ulkopuolista arviointia.

Paikallistasolla toiminnan arviointi ei liene kuitenkaan kovin yleistä muutoin kuin perinteisin järjestötoiminnan seuraamisen keinoin eli toimintasuunnitelman ja tilinpäätöksen toteutumisen kautta. Tämä aiheuttaa varsin lyhytjänteistä toiminnan kehittämistä, joka ei välttämättä reagoi toimintaympäristön muutoksiin. Loimu (2005, 158) toteaa, että ongelmana yhdistyksissä on usein se, että toimintaa ei viitsitä, osata tai uskalleta suunnitella. Usean yhdistyksen toimintakulttuurikaan ei tue toiminnan kunnollista suunnittelua – saati kehittämistä. Täsmällinen suunnittelu ja pitkäjänteinen kehittämistyö saatetaan kokea liian sitovaksi, kun kyseessä on vapaaehtoistyö. Toiminnan arviointiin soveltuvan työkalun puute hankaloittaa arviointia ja sitä kautta toiminnan systemaattista kehittämistä.

Toiminnan kehittäminen vastaamaan toimintaympäristön muutoksia vaatii arviointia, kehittämiskohteiden tunnistamista ja toimenpiteiden pohtimista. Tämä koskee myös kansalaisjärjestöjä erityisesti tänä päivänä, jolloin yhteiskunnan taholta vaatimukset palvelujen tuottamiseen kasvavat. Kansalaisjärjestökentän uhkana on menettää oma ainutlaatuisuutensa ja erityispiirteensä – niiden säilyttämiseksi on pysähdyttävä arvioimaan nykytilanne ja luotava systemaattinen arviointijärjestelmä, joka ei aseta järjestöjä eriarvoiseen asemaan.

Järjestöjen toiminnan arviointimallin luominen ja prosessin kehittäminen

Opinnäytetyöni keskeisiksi kysymyksiksi nousivat, toisaalta voidaanko luoda sellainen arviointimalli, joka antaa tasa-arvoista tietoa palkkausavustushakijoiden toiminnasta valmistelun ja päätöksenteon tueksi ja toisaalta, voiko malli samalla toimia järjestöille itselleen hyödyksi toiminnan kehittämisessä. Myös prosessia oli syytä kehittää tarkoituksenmukaisemmaksi ja toimivammaksi.

Tutkimusmenetelmänä käytin toimintatutkimusta, joka soveltui mainiosti tämän kaltaiseen kehittämistyöhön. Toimintatutkimukseen kuuluu osallistuva suunnittelu, sillä kehittämisprosessi tehdään yhdessä tutkijan ja niiden toimijoiden kanssa, joita asia koskee ja jotka osallistujat aktiivisesti prosessin kulkuun. Toimintatutkimus on myös prosessi, joka tähtää toiminnan muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmaksi. Toiminnan kehittäminen ymmärretään tällöin jatkuvaksi ja uudella tavalla ymmärretyksi prosessiksi, jonka tarkoituksena on kehittää uusia taitoja tai uutta lähestymistapaa johonkin tiettyyn asiaan. (Anttila 2007, 135.)

Ryhdyin suunnittelemaan arviointimallia ja – prosessia syksyllä 2007 käyttäen apuna edellisen arviointikierroksen materiaalia sekä palautetta sen toimivuudesta. Käytössäni oli myös Espoon nuorisotoimessa käytettävä arviointimalli ja heiltä saadut kokemukset mallin toimivuudesta. Tavoitteena oli saada toteutettua arviointi kokonaisuudessaan keväaseen 2008 mennessä, jolloin nuorisolautakunnalle vietiin päätettäväksi valmistelu palkkausavustusten jaosta.

Pidin tärkeänä ottaa kehittämisprosessiin mukaan helsinkiläiset nuorisopiirijärjestöt ja vastaavat eli arvioinnin kohderyhmän; olihan arviointimallin tavoitteena hyödyttää myös järjestöjä tuottamalla itsearviointimalli, jonka avulla voi tunnistaa toiminnan kehittämistarpeet. Tämän rakenteen mahdollisti toimistomme keskeinen kumppani jo vuosikymmenten ajan, Helsinkiläisten nuorisopiirijärjestöjen yhteistyöjärjestö Helsinki-Team ry jäsenjärjestöineen. Arviointimallin ja – prosessin kehittämisen eri vaiheissa käytiin keskustelua ja arviointia Helsinki-Teamin edustajien kanssa ja mallia testattiin eri järjestöillä.

Arviointimallin pohjana päädyin käyttämään jo edellisellä arviointikierroksella käytettyä eurooppalaista laatupalkintomallia eli EFQM-mallia ja sen eri osa-alueita. Mallin edut ovat sen tasa-arvoinen suhtautuminen eri järjestöihin riippumatta kunkin omista arvoista, toimintaperiaatteista ja toiminnan tarkoituksesta. Osa-alueiden kuvaus ja luonnehdinta ovat suoraan mallista, mutta järjestöjen toiminnan arvioimiseksi eri osa-alueiden sisälle on laadittu täsmällisempiä kysymyksiä, jotka jäsentävät järjestöille paremmin, mitä tietoja kullekin osa-alueelle kaivataan. Virtasen (2007, 173) mukaan arvioinnissa erityisen selkokielineen esitystapa saattaa

olla perusteltu ja kirjoittaminen on syytä suunnata oletetulle käyttäjälle tai käyttäjäryhmälle. Täsmällisten kysymysten tarkoituksena oli vastata järjestöjen edellisellä arviointikierroksella esiin nousseeseen palautteeseen kielen ja termistön vaikeaselkoisuudesta.

Yhteisten keskustelujen ja mallin testausten jälkeen alkuvuodesta 2008 oli valmiina arviointipaketti, josta saatuja tuloksia hyödynnettiin palkkausavustusvalmistelussa nuorisolautakunnalle päätöksenteon pohjaksi. Järjestöt kokivat arvokkaana myös ulkopuolisen arvioijan antaman materiaalin jokaisen järjestön vahvuuksista ja kehittämiskohteista. Lisäksi materiaalista nousi kaikille yhteisiä kehittämistarpeita, joita pystyttiin käsittelemään järjestöjen kanssa yhdessä ja jatkossa työstämään eteenpäin kehittämishankkeiksi. Arviointiin osallistuneille nuorisopiirijärjestöille ja vastaaville tehdyn palautekyselyn tuloksista voi tulkita arviointimallin ja – prosessin onnistuneen niille asetetuissa tavoitteissaan.

Arvokasta hyötyä arvioinnista

Ihmiset, jotka syystä tai toisesta haluavat vähätellä laatutyötä ja laadunhallinnan kehittämistä, voivat väittää, että laatutyö standardisoi organisaatiot ja että kaikki ovat lopulta samanlaisia, viimeiseen saakka määritettyjä, pikkumaisia ja tosikkomaisia organisaatioita ja henkilöitä. Näin ei asia kuitenkaan ole. On kaiken aikaa muistettava, että organisaatio itse päättää, mitkä asiat ovat hyvän laadun kannalta sille tärkeitä ja miten tarkasti ne täytyy määrittää. Organisaatio itse päättää omat toimintatapansa. (Pesonen 2007, 38.)

Jotta arvioinnilla saavutetaan molemminpuolinen hyöty, mallin kehittämiseen ja prosessin suunnitteluun on tarkoituksenmukaista osallistaa arvioinnin kohde eli järjestöjen edustajat. Osallistamisen myötä arviointimallin maastouttaminen osaksi normaalia toimintatapaa ja siitä viestiminen helpottuu. Lisäksi näytti sille, että on tarkoituksenmukaista suositaa järjestöille itsearviointin tekemistä yhdessä luottamusjohdon kanssa: suuri osa järjestöistä koki hyödylliseksi tehdä arviointia yhdessä hallituksen jäsenten kanssa, jolloin syntyi yhteinen näkemys toiminnan tilasta ja kehittämiskohteista. Yhdessä tekeminen tuottaa yhteisen näkemyksen li-

säksi jo kattavasti tiedon ja taidon, jota kokonaisarvioinnissa tarvitaan. Lisäksi järjestöt kokivat, että arviointitilanteessa pystyttiin jo heti sopimaan pienemmistä toimenpiteistä yhteisesti sekä pohtimaan suurempien kehittämiskohteiden priorisointia. Kaiken kaikkiaan yhteinen arviointitilanne koettiin yhteisöllisyyttä ja yhteistä oppimista lisäävänä tapahtumana, jota edesauttoi tarkoitukseen sopiva työkalu.

Arviointimateriaali tuotti yksittäisistä järjestöistä hyvän kuvan toiminnan ja siitä saatavien tulosten nykytilasta, ja siitä oli mittava hyöty valmisteltaessa palkkausavustuksia päätöksentekoa varten. Nyt tehdyn arviointikierroksen seurauksena nuorisolautakunta uudisti avustusohjesääntöään palkkausavustuksen osalta niin, että palkkausavustusta hakeville yhdistyksille tehdään toiminnan arviointi kolmen vuoden välein. Niin ikään järjestöille työkalu toimi nostettaessa esiin kehittämiskohteita. Ulkopuolisen arvioitsijan palaute tuki osaltaan järjestöjen omaa arviointitulosta ja antoi ulkopuolisen näkemyksen järjestön toiminnan tilasta.

Arviointimateriaalista voitiin tehdä myös yleisiä huomioita, joita voidaan jatkossa käyttää muun muassa kehitettäessä nuorisoasiainkeskuksen järjestöpalveluja. Huomiot osoittautuivat käyttökelpoisiksi myös Helsinki-Team ry:n hallituksen ja nuorten kansalaistoiminnan toimiston yhteisessä kaksipäiväisessä seminaarissa toukokuun alussa 2008. Seminaarissa nostettiin esille jo muutamia kehittämiskohtia, joiden osalta toimenpiteitä sovittiin tehtävän syksyllä 2008. Ajatuksena oli tuolloin järjestää kaikille järjestöille yhteisiä koulutus- ja kehittämispäiviä. Tarkemman pohdiskelun jälkeen päädyimme kuitenkin jokaisen järjestön osalta yksilöllisempään ohjaukseen, joka aloitettiin keväällä 2009. Käynnilläni arviointiin osallistuneissa ja palkkausavustusta saaneissa järjestöissä käymme läpi arviointia, siitä saatua ulkopuolista palautetta ja keskustelemme kehittämiskohteista. Näyttää sille, että arvioinnin kautta olemme kehittämässä uutta järjestöjen toiminnan tukimuotoa: konsulttiapua järjestön toiminnan systemaattiseen kehittämiseen.

Lähteet

Anttila, Pirkko 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi Oy.

Loimu, Kari 2005. Johda yhdistyksesi menestykseen. Puheenjohtajan käsikirja. Helsinki: WSOY.

Pesonen, Heikki 2007. Laatu! Asiantuntijaorganisaation laatuopas. Helsinki: Infor Oy

Smahl-Laurikainen, Mervi 2008. Järjestöjen toiminnan arviointimalli ja -prosessi, työväline järjestöjen toiminnan kehittämiseen, avustusvalmisteluun ja päätöksentekoon. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.] Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/344570/opinn%C3%A4ytety%C3%B6-lopullinen5.doc>

Virtanen, Petri 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita.

Kuva 8.
Monenlaiset asiat voivat yhdistää ihmisiä. (Kuva: Merja Kylmäkoski.)

Koordinoinnin kautta yhteisöllisyyttä rakentamassa

Sirpa Ali-Melkkilä

Lasten ja nuorten elämään ja alueelliseen hyvinvointiin tähtäävät moniammatilliset verkostot kaipaavat koordinointia toimiakseen hyvin. Tällä tarkoitan tavoitteellista työtä, jonka tekemisestä itse kukin taho ottaa vastuuta ja sitoutuu mukaan toimintaan yhteisten päämäärien suuntaisesti.

Syksyllä 2008 valmistuneen opinnäytetyötutkimukseni perusteella nuorten ehkäisevää päihdetyötä Helsingissä koordinoivan Klaarin työpanosta arvostetaan verkostoissa, ja sen koetaan olevan alueellista yhteistyötä sekä yhteisöllisyyttä mahdollistava resurssi. Suhde kansalais- ja asukasaktiiveihin vaihtelee alueittain, ja tähän kaivataankin yhdyskuntatyöntekijöitä, sillä aika ei riitä kaikkiin pyyntöihin. Klaarin työ on profiloitunut päihdeasioihin. Tiedon kuljettaminen (tieto-ohjaus) ja kokonaisuuksien hahmotaminen verkostokentässä on Klaarin vahvuus.

Innovointia rajapinnoilla

Koordinaattorin tulee kyetä työskentelemään erilaisten työkalutuurien rajapinnalle muodostuvassa tilassa ja sanoittamaan auki yhteiselle kielelle eri tahojen intressejä siten, että saadaan aikaan riittävän yhteiset tavoitteet ja toiminnan suuntaviivat. Koordinoimisen edellytyksenä pidän sitä, että koordinaattori pystyy toimimaan yli hallinto- ja sektorirajaisella mandaatilla. Alueelliset palvelut suunnitellaan yhteistyössä toimijatahojen kanssa, jolloin ajatuksena on saada verkosto toimimaan niin, että ryhmä on enemmän kuin osiensä summa eli pienilläkin resursseilla voidaan saada aikaan paljon kun tahtotila ja voimavarat ovat yhteiset. Tästä syntyy yhteisöllisyy-

den kokemus, joka voi tuottaa uusia sosiaalisia innovaatioita kohdealueelle.

Koordinointityö yhteisöllisyyden lisääjänä voi myös helposti siirtää tietoa sekä toimivia alueellisia käytäntöjä työryhmältä toiselle. Tiedän tämän kokemuksesta, sillä tein työtä Klaari-koordinaattorina Koillis-Helsingissä viiden peruspiirin alueella, Jyväskylän kaupungin kokoisessa asukaskeskitymässä, jossa työryhmiä oli useita. Uskon myös vahvasti narratiiviseen työotteeseen moniammatillisten työryhmien kanssa toimittaessa. Se, miten kerromme itsemme ja muut maailmaan tekee jakamisen mahdolliseksi. Kertomuksessa piilee yhteisöllisyyden ydin, jonka kautta saavutetaan vahva me-henki, joka puolestaan auttaa sitoutumaan yhteisen asian eteenpäin viemiseen. Erilaisten maailmojen kohdatessa silta ihmisten välille rakentuu yhteisistä asioista. Tuttuus luo turvallisuutta. Kohtaamisen mestarit tekevät itsestään tuttuja nopeasti, ja tämä onkin koordinointityön ydinosaamista. Tulevaisuudessa hyvinvointipalvelujen elinvoimaisuuden avaintekijänä ovat ammattilaiset, joiden työssä näkemyksellinen innovatiivisuus on merkittävä osatekijä. Hyvistä asiantuntijoista koordinoinnin saralla tulee kysytyjä juuri sen vuoksi, että heillä on kyky johtaa verkostomaisesti organisoitunutta toimintaa niin sanotusti ei kenenkään maalla.

Verkostoitumisen haasteet ja mahdollisuudet

Moniammatillisissa verkostoissa jollain taholla toivotaan olevan aikaa verkoston ylläpitämiseen, jäsen- ja yhteystietolistojen päivittämiseen sekä yhteisistä asioista tiedottamiseen. Jokainen työryhmän jäsen on omassa toimessaan kiireinen eikä kukaan halua siksi ottaa verkoston huoltamista vastuulleen. Sen vuoksi koordinaattoreille on tarvetta. Lisäksi projektiyhteiskunnassamme rahoituskausien vaihtuminen näkyy alueellisesti joko resurssien lisääntymisenä tai vähenemisenä. Alueella on hyvä olla jokin taho, joka on perillä kulloisestakin tilanteesta. Lyhyistä projekteista tulisikin päästä pitkiin yhteistyöhankkeisiin.

Verkostoitumisen kautta ajatteluun on mahdollista saada uusia näkökulmia. Innovointia edistävään muutosvalmiuteen tarvitaan henkilökohtaista visiointikykyä, tutkimuksellista otetta, asioiden hallintataittoa sekä

yhteistyökykyä. Moniammatillisissa verkostoissa tarvitaan henkilöitä, jotka vaikuttavat yhteistyön toimivuuteen ja suunnan hahmottumiseen vaikka verkostoissa ei perinteisessä mielessä johtajia olekaan.

Verkostot ovat usein muodostuneet jonkin tehtävän tai ongelman ratkaisun ympärille. Verkostopohjaisten työryhmien toiminta perustuu yleensä luottamukseen ja vastavuoroisuuteen, mutta silti niissä tarvitaan henkilöitä, jotka luotsaavat toimintaa eteenpäin. Sosiaalisia innovaatioita voi syntyä työryhmissä muutenkin, mutta koordinoinnin keinoin on mahdollista antaa verkostolle potkua toiminnan ideoimiseen, käynnistämiseen ja jatkokehittelyyn varmistamalla oikeat osallistujat oikean asian ääreen, työskentelyn puitteet sekä määrittelemällä koordinaattorin rooli kaikkien tietoon ideoiden eteenpäin saattamiseksi. Verkostoja ei voida johtaa samoin kuin yritystä vaan kyse on ennemminkin ohjaamisesta. Verkostoissa ei ole perinteisiä johtajia vaan kuka tahansa toimija voi olla myös sen johtajana. Keskeistä moniammatillisissa verkostoissa on päällekkäinen jäsenyys, joka tukee tiedon välittämistä. Työryhmien on kuitenkin tärkeää saada riittävästi aikaa moniammatillisen dialogin syntymiseen ja mahdollisuus harjoitella yhteistä kieltä ohjatuksi. Kläärin kuuluminen useampaan verkostoon mahdollistaa osaamiskäytäntöjen siirtymisen eri toimijoiden välillä. Klaari on sosiaalinen innovaatio ja innovaatioiden synnyttäjä.

Koordinointityö ja tulevaisuus

Uskallan väittää, että jatkossa kuntaliitosten ja hallintokuntien yhdistymisten myötä koordinointityön tarve lisääntyy. Mielestäni uudenlaisen, rajapinnoilla toimivan, yli hallinto- ja sektorirajaisen ammattikunnan tarve valtakunnallisesti tulisi kartoittaa ja kerätä samalla kokemuksia eri puolilla Suomea jo toimivista malleista, jotka tähtäävät verkostojen yhteisöllisyyden edistämiseen ja yhteistyömallien kehittämiseen. Yhteistyötä halutaan tehdä laajasti yli hallinto-, sektori-, tai toimijarajojen mutta järjestäytymiseen ja toiminnan alkuunpanevaan panostukseen ei kenelläkään ole laittoa voimavaroja oman työn ohella. Yhteisöpedagogi (AMK) -koulutuksessa käydään läpi moniammatillisuuden tematiikkaa, ja opiskelijat tutustuvat toki työelämäharjoitteluissaan erilaisiin verkostoihin. Moniammatilli-

sen verkoston yhteisöllisyyden hahmottaminen ja työryhmiin ”hengen puhaltaminen” on taito, johon johtaa kokemus niiden kanssa työskentelystä. Ylemmän koulutuksen saaneilla pitkän työelämätaustan omaavilla ammattilaisilla on koordinoitavuutta ajatellen valmiutenaan kyky hahmottaa suuria kokonaisuuksia niin alueellisesti kuin verkostollisesti sekä nähdä hyöty ja synergiaetu, jota ihmisten yhteensaattamisesta voi parhaimmillaan koitua. Positiivisen lumipalloehtin aikaan saaminen ei ole helppo työ, mutta jos siinä onnistuu se palkitsee koordinaattorin vaivannäön moninkertaisesti!

Lähteet

Smed, Sirpa 2008. Koordinoinnin äärellä: Klarin työn tarkastelua 5 vuotta projektin jälkeen. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.] Opinnäytetyön tiivistelmä on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/339070/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6n-tiivistelm%C3%A4-Sirpa-Smed.pdf>

Kuva 9.
Yhteisöt tarvitsevat monenlaisia siltoja ja sillanrakentajia. (Kuva: Merja Kylmäkoski.)

Ajatuksia yhteisöllisyyden rakentumisesta järjestöjen yhteistyöverkostossa

Heli Laurikainen

Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogi (ylempi AMK) –tutkinnon opinnäytetyössäni, ”Me voidaan jopa keksii jotain uutta toimintaa, kun me tehdään vähän yli rajojen” - Rajanylittäminen paikallisyhdistysten yhteistyöverkostossa, käsittelin sosiaali- ja terveystieteiden paikallista yhdistysverkoston toimintaa sekä omaa työtäni järjestöyhteistyön koordinaattorina (jäljempänä koordinaattori). Eri järjestöjen vapaaehtoisista ja työntekijöistä koostunut verkosto muodosti rajavyöhykkeen, jossa toimitettiin erilaisten yhteistyö- ja kehittämistiimien parissa. Rajanylityksiä tehtiin niin eri järjestöjen, totuttujen toimintatapojen kuin oman osaamisen rajojen ylitse. Koordinaattorin työ puolestaan hahmottui toiminnanohjaajan, tiedottajan ja kehittäjän toimenkuvien alle toimintatutkimuksen aikana. Artikkelissani pohdin yhteisöllisyyttä ja peilaan kokemuksiani verkoston toimintaan sekä koordinaattorin työhön.

Koordinaatio rakentaa yhteistä ymmärrystä

Yhteistyöverkostossa pohjan yhteisöllisyydelle muodosti yhteinen tekeminen, oli se sitten keskustelua palaveripöydän ääressä tai yhteisen yleisötilaisuuden järjestämistä. Konkreettinen tekeminen ja asioihin vaikuttaminen olivat myös hyviä houkuttimia järjestötoimijoille ja yhteinen tekeminen innosti heitä ylittämään oman yhdistyksen rajat ja siirtymään yhteistyön kentälle. Yhdessä tekemisen kautta muodostui tunne yhteenkuuluvuudesta ja jokainen osallistuja pääsi olemaan osa itseä tai oman järjestön toimintaa laajempaa kokonaisuutta. Ei tyydytty vain huolehtimaan omasta jär-

jestöstä, vaan oltiin valmiita toimimaan verkoston ja järjestökentän eteen sekä ottamaan vastuuta yhteisestä tekemisestä. Kokemukseni mukaan yhteisöllisyys verkostossa ja rajapinnalla toimittaessa muodostui siis kolmesta päätekijästä, jotka riippuivat ja vaikuttivat toistensa muodostumiseen ja läsnäoloon järjestötoimijoiden kohdatessa ja työskennellessä yhdessä.

Verkoston toiminnassa yhteisöllisyyden edellytyksenä oli mielestäni toiminnan ja toimijoiden moninaisuuden kokeminen rikkautena ja voimanvarana. Verkoston jäsenten erilaisuus toimintatavoissa, arvoissa, kokemuksissa tai ajattelussa haastoi niin koordinaattorin kuin muidenkin osallistujien ennakkoluulottomuuden. Erilaisuuden hyödyntäminen vaati toimijoiden välille vuoropuhelua, tutustumista, toisten kuuntelemista ja kohtaamista sekä yhteisten käytäntöjen rakentamista. Yhteisöllisyyden kannalta oli kuitenkin tärkeää, että jokaisella oli mahdollisuus olla yhteisössä myös oma itsensä, kadottamatta omaa ääntään. Erilaisuuden hyväksyminen vaati myös joskus ristiriitaistenkin näkemysten ja kokemusten samanaikaista läsnäoloa ja tunnustamista. Oman osaamisen ja tuttujen tapojen rajojen ylittäminen ei myöskään aina ollut helppoa.

Verkoston toiminnan avoimuus uusille toimijoille ja toimintaideoille on tärkeää jatkuvuuden, kehittymisen ja yhteisöllisyyden kannalta. Koordinaattorin tehtävänä olikin huolehtia, että kaikki osallistujat olivat tasapuolisesti oikeutettuja tuottamaan ideoita, osallistumaan ja ottamaan vastuuta. Käytännössä se viesti yhteisöön hyväksytyksi tulemisesta. Verkosto-toiminnan koordinointi onkin tasapainoilua avoimen ja suljetun toiminnan välimaastossa. Jos verkoston jäsenet eivät ehdi tutustua ja keskustella riittävästi, muutokset heikentävät yhteisöllisyyttä. Usein muutokset kuitenkin tuovat tarvittavaa uutta osaamista ja pitävät toiminnan ajanhermolla. Yhteisten pelisääntöjen sopiminen tukee toiminnan kokemista turvallisena, kun osallistujat tietävät mihin joukkoon he kuuluvat ja miten yhdessä rajapinnalla toimitaan.

Näkymätön ja muuttuva yhteisöllisyys

Haasteelliseksi yhteisöllisyyden tekee sen näkymättömyys ihmisen silmille. Emme voi sitä käsin koskettaa, tunnustella tai muokata. Yhteisöllisyys ei

ole mikään konkreettinen laite tai esine, jonka olemassaolon, kunnan tai tilanteen voisimme yhteisesti todeta tai tarkistaa. Yhteisöllisyys on tunnetta yhteenkuuluvuudesta, kokemusta hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisesta, halua vastuun ottamisesta sekä työskentelyä yhteisten päämäärien hyväksi. Tällöin verkoston jäsenet voivat kokea osallisuutta siitä, mitä verkostossa ja yhteistyössä tehdään. Siis tunnetta, kokemuksia ja halua.

Yhteisöllisyys tulee kuitenkin näkyväksi verkoston toiminnassa ja sen voi kuulla tai havaita toimijoissa ja toiminnassa tapahtuvista muutoksista. Yhteisöllisyyden sillan rakentumisesta kertoo esimerkiksi toimintaan sitoutuminen ja aktiivinen osallistuminen tai keskusteluissa ”me järjestöt” –muotoiset viittaukset ja kannanotot. Toiminnan kannalta yhteisöllisyys mahdollistaa osaamisen käyttämisen yhteisen tekemisen hyväksi, kun ideat, toimintamallit, kokemukset ja havainnot ollaan valmiita jakamaan verkoston kesken. Verkoston jäsenet luottavat verkoston vastavuoroisuuteen ja antaessaan he saavat myös itselleen. Myös toisten auttaminen ja yhteydenpito virallisen toiminnan ulkopuolella viestivät mielestäni yhteisöllisyydestä toimijoiden välillä. Välillä on kuitenkin vaikea selkeästi nähdä, onko yhteisöllisyyden kokemus seurausta jostakin vai saako yhteisöllisyys aikaan todennettuja asioita.

Verkoston toiminnan ja toimijoiden muuttuminen tekee koordinaattorin työstä haasteellisen. Yhteisöllisyys ei ole pysyvä eikä vakaa tilanne tai suhde toimijoiden välillä, vaan se täytyy rakentaa uudestaan verkoston sisäisten ja toimintaympäristön muutosten myötä. Yhteisöllisyyden rooli rajojen ylittämisessä on kuitenkin merkittävä aikaansaava voima, joten sen mahdollistamiseksi kannattaa käyttää aikaa ja resursseja. Verkostomaisen toiminnan koordinoinnissa korostuukin toiminnan ohjaaminen sekä vuoropuhelun ja yhteisten tapaamisten mahdollistaminen. Mielenkiintoinen kysymys myös on, laajentuuko yhteistyöryhmän aikana muodostunut kokemus yhteisöllisyydestä kattamaan koko verkoston toimintaa, mikäli yhteisiä tapaamisia yhteistyöryhmien ja laajemman järjestökentän toimijoiden välille rakennetaan riittävästi.

Yhteisöllisyyden kokemus

Näkemykseni yhteisöllisyydestä on muodostunut käsitykseen, että yhteisö koostuu erilaisista yksilöistä eikä sillä varsinaisesti ole yhteistä mieltä tai tahtoa. Yhteisöllisyys on aina yhteisön jäsenen henkilökohtainen tulkinta tai kokemus vallitsevasta tilanteesta, vaikka toimijat olisivat hyvin samankaltaisia ja toimisivat hyvin yhdessä. Toimijoiden erilaiset elämäkokemukset, käsitykset omasta itsestä ja ympäröivästä maailmasta vaikuttavat siihen, miten yhteisöllisyys koetaan ja miten nopeasti ryhmänä se voidaan saavuttaa. Yhdistysverkoston toiminnassa havaitsin, että yhden jäsenen vahva kokemus yhteenkuuluvuudesta voi tarttua ja vauhdittaa muiden kokemuksen syntymistä tai päinvastainen jarruttaa koko ryhmän yhteisöllisyyttä. Koordinaattorilta vaaditaan ymmärrystä ja kunnioitusta erilaisten tahtien hyväksymiseen; toisilla kestää pidempään tulla mukaan ja osa ei ehkä koskaan liity, vaikka silta olisi olemassa.

Kysymykseen, miten järjestöyhteistyönkoordinaattorin työssä voi edistää yhteisöllisyyttä, on mielestäni haasteellista vastata. Miten settlementtiarvonakin painottuva yhteisöllisyys toteutuu työssäni tai näkyy käytännön valinnoissa ja teoissa työpöydän ääressä tai verkostotapaamisessa? Mistä siis yhteisöllisyyden silta rakentuu?

Kiitos ja jakaminen rakentavat yhteisöllisyyden siltaa

Keinot yhteisöllisyyden edistämiseksi on varmasti yhtä monipuoliset kuin on erilaisia koordinaattoreita tai verkostoja. Palautteen ja kiitoksen antamisen voisin kuitenkin nostaa listan kärkipäähän. Verkoston jäsenten näkemysten ja osaamisen hyödyntäminen sekä onnistumisten aito ihastelu ovat osoitus siitä, että välittää ja myötäelää mukana siinä mitä verkosto tekee. Koordinaattorilta saadun palautteen saamisen lisäksi on tärkeää antaa osallistujille mahdollisuus palautteen antamiseen toisilleen. Myös verkoston toiminnan raportoinnilla, mallintamis- ja levittämistyöllä voidaan viestiä osallistujille heidän tekemän työn merkityksestä, kun toiminta tehdään näkyväksi ja tuodaan esille yhteisenä saavutuksena.

Toinen yhteisöllisyyttä rakentava toimintatapa on mielipiteiden ja kokemusten kysyminen osallistujilta. Yksinkertaiset ”mitä mieltä olet.”, ”siis nullahan on tästä kokemuksesta..” tai ”muistan, että kerran mainitsit olleesi mukana samankaltaisessa toiminnassa..” avaukset antavat tilaa jakamiselle, mutta ovat myös luottamuksen osoituksia verkoston jäseniä kohtaan. Tällöin koordinaattori rakentaa myös siltaa osallistujien rajanylittämislle, mahdollistaa jakamisen yhteisön kanssa.

Tiedottamista ja tiedon jakamista ei varmastikaan voi painottaa liikaa, kun verkoston jäsenet tulevat mukaan erilaisista taustajärjestöistä. Myös järjestökentän nopea muuttuminen ja toiminnan projektimaisuus korostavat tiedottamisen merkitystä.

Koordinaattorin työn kokemusten pohjalta voisin sanoa, että järjestöjen toiminnassa tai yhteistyössä voi harvoin nimetä vain yhtä oikeaa tai parasta tapaa toimia. Yhteisöllistä kehittämisprosessia ei voida etukäteen määrätä tai suunnitella tarkasti, siksi koordinaattorilta vaaditaan avarakatseisuutta sekä valmiutta uuden oppimiseen ja omaksumiseen. Myös epäonnistumisista ja pettymyksistä puhuminen on tärkeää, jotta uskalletaan kokeilla uutta, jonka onnistumisesta ei oikein kukaan vielä tiedä.

Yhdistysten vapaaehtoisten ja palkattujen toimijoiden kanssa toimiessa olen huomannut, että huumorin, naurun ja rennon ilmapiirin kautta on hyvä lähestyä yhteistä tekemistä. Verkoston toimintaan liittyminen ja mukana pysyminen on ollut yhdistysten toimijoille vapaaehtoista. Ilon tuominen verkoston toimintaa ei kuitenkaan tarkoita vitsien opettelua, vaan arjen hassujen tilanteiden jakamista ja asioiden positiivista tarkastelua sekä katsetta tulevaisuuden rakentamiseen.

Yhteisöllisyyteen liittyy mielestäni myös jotakin hyvin henkilökohtaista. Ehkä siksi, että se liittyy myös kovasti omiin tunteisiin ja tuntemuksiin. Vapaaehtoisten toimijoiden kanssa joutuu välillä miettimään työntekijän roolia tai kaverina oloa tutustuesssa ja päästäessä ihmisiä lähelle. Järjestöjen yksi tehtävä on mahdollistaa foorumi osallistujien identiteetin rakentamiselle esim. uuden elämäntilanteen myötä. Tämä osaltaan heijastuu myös verkoston toimintaan oman kokemusmaailman jakamisena. Yhteisöllisyyttä rakennetaan työntekijän omalla persoonalla, vaikkakin tässä tilanteessa ammattiroolin kautta.

Lähteet

Laurikainen, Heli 2009. ”Me voidaan jopa keksii jotain uutta toimintaa, kun me tehhän vähän yli rajojen” Rajanylittäminen paikallisyhdistysten yhteistyöverkostossa. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Sarja D Opin- näytetyöt 8, 2009.

Opinnäytetyö on luettavissa myös osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/342770/opinn%C3%A4ytety%C3%B6.pdf>

Kuva 10.
Yhteisön hyväksi toimiminen on antoisaa työtä. (Kuva: Pia Lohikoski, HUMAK.)

Yhteisöllisyyden kaipuu ja AMOR-yhteiskunnan lempeä kutsu

Hannu Kareinen

Tarkastelin opinnäytetyössäni nuorisoalan järjestötoimijoiden näkemystä omasta roolistaan hyvinvointipalveluiden tarjoajana. Tarkastelu on mielestäni edelleen ajankohtainen. Yhteisöllisen hyvinvoinnin vahvistaminen on perinteisesti ollut järjestöjen leipälaji ja yhteisöllisyyden vahvistaminen on nostettu yhteiskunnallisessa keskustelussakin kärkitavoitteeksi. Samaan aikaan järjestöjä on toivottu tiiviimmin mukaan rakentamaan hyvinvointipalveluja kansalaisille. Tätä toivetta on puolestaan ruokkinut meneillään oleva kuntien palvelu- ja rakenneuudistus. Ovatko nämä kaksi keskustelun valtavirtaa – toisaalta vahvempi rooli hyvinvointipalveluiden tuotannossa ja toisaalta vaatimus yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman kasvattamisesta – sovittavissa yhteen vai ovatko ne peräti toisilleen vastakkaisia?

Ympäristössämme on yhtäaikaisesti sekä yksilölliseen että yhteisölliseen suuntaan vaikuttavia tekijöitä. Monet arkipäivän ilmiöt totuttavat meitä ajattelemaan itseämme asiakkaina, joille yhteiskunta ja yritys-elämä tuottavat palveluja. Mikäli kasvua yhteisöllisyyteen ja kansalaisuuteen ei tueta, saattaa lopputulema olla AMOR-yhteiskunta, joka perustuu Antakaa Meidän Olla Rauhassa – ajattelulle. Olemme kyllä kärkkäitä arvostelemaan, jollemme saa verorahoillemme tai palvelumaksullemme laadukasta vastinetta, mutta halukkuus mennä mukaan päättämään palveluista on laimeaa. AMOR-yhteiskunnan lempeä kutsu näkyy jo nyt muun muassa äänestysinnon laskuna. Jopa omista asioista päättäminen ja se kuka niistä päättää, jätetään muiden huoleksi. Sama ilmiö uhkaa hiipiä myös vapaaehtoisen kansalaistoiminnan puolelle, jossa odotamme, että joku muu hoitaa esimerkiksi meidän lastemme harrastustoiminnan ja me itse voimme jättyä maksajan ja palvelun laadun arvioijan rooliin.

Koko yhteisöllisyyden teemaa tarkastellessa peruskysymys kuuluu, onko ihmisillä aitoa halua ja kiinnostusta liittyä yhteen. Oman kokemukseni mukaan ihmisillä on huomattavasti enemmän tarvetta liittyä yhteisöihin ja toimia yhteisvastuullisesti kuin mihin nykyiset rakenteet antavat mahdollisuuden. Yhteisöllisyyttä ei voi ostaa, mutta sitä ja sen syntymistä voi tukea. Yhteisöllisyyden eteen on tehtävä hyvin arkisia ja arjen ympäristöissä toimivia ratkaisuja. Miten rohkaisemme ja innostamme ihmisiä välittämään ja ottamaan itsestä ja toisista vastuuta? Miten arjen ympäristöissä tietoisesti rakennetaan ihmisten omaan aktiivisuuteen nojaavaa tapaa toimia? Miten esimerkiksi päiväkodeissa, kouluissa, nuorisotiloissa ja muissa lasten ja nuorten arkiympäristöissä otetaan tietoinen aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen keskeiseksi toiminnan suunnittelun lähtökohdaksi?

Yksilöllistymiseen tai yhteisöllisyyteen kasvattavat tekijät toimivat usein yhtäaikaaisesti ja rinnakkain samoissakin yhteisöissä. Keskeistä on kuitenkin huomata, etteivät ne ole tahdosta riippumattomia vaan niihin voidaan yhteisillä päätöksillä vaikuttaa. Yksilöllistyminen etenee ilman tietoista strategiaakin, mutta yhteisöllisyyden vahvistaminen on tietoista toimintaa.

Yhteisöllisyyttä vahvistavaa palvelutuotantoa on kuitenkin vaikea tuottaa eikä sitä yhteiskunnan puolelta osata tilata. Jotta järjestöjen ydintoiminta voisi palvelutuotannon myötä vahvistua, tarvitaan uudenlaisia kumppanuutta. Palveluja on pilkottava ketjuiksi, joista järjestöt hoitavat ydintehtävänsä kannalta mielekkäät lenkit. Tuotetun hyvinvointipalvelun on toteutettava järjestön toiminta-ajatusta ja samalla vastattava ympäröivän yhteiskunnan tarpeisiin. Palvelun kautta lisätään ihmisten motiivia toimia yhteisöllisesti, luodaan edellytykset yhteisöön sitoutumiselle ja vahvistetaan yhteisön sosiaalista pääomaa.

Huonoin vaihtoehto palvelutuotannon lisäämisessä olisi, että myös järjestöjen tuottama palvelu toimisi AMOR-logiikalla eli palvelun voi käydä noutamassa ilman, että siihen liittyy hyvä tarjous lähteä rakentamaan palvelun taustalla olevaa yhteisöä ja yhteisöllisesti myös kantamaan osavastuuta palvelun tuottamisesta. Yhdistys pitää jo terminä sisällään yhden sen luovuttamattomista perustehtävistä. Sen voisi hieman kieliopin mutkia oikaisten pelkistää vaikka lauseeseen ”yhdistys on sitä varten että ihmiset yh-

distys”. Yhdistys on vastavoima AMOR-yhteiskunnan ”omillas-eetokselle”. Silloin myös palvelutoiminnan keskeisenä perusvireenä on oltava tuo ihmisten yhteen saattaminen ja yhteisöllisen kuhinan lisääminen.

Lähteet

Kareinen, Hannu 2009. Yhteisöllistä hyvinvointia rakentamassa. Nuorisoalan kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.]

Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/344101/opinn%C3%A4yte.doc>

Kuva 11.

Leirit ovat tärkeä osa järjestöjen nuorisotyötä. (Kuva: Aseman Lapset ry.)

Haasteena aikuisten tekemä vapaaehtoistyö lapsi- ja nuorisotyön voimavarana - Jääkö vapaaehtoistyön arvostus pelkäksi sanahelinäksi?

Minna Lahtela

Opinnäytetyöni taustalla tutkimassani vapaaehtoistoimintapankki-projektin vapaaehtoistoiminnan keskiössä toimivat ammattilaiset ovat huolissaan vapaaehtoistoiminnan tilasta ja riittämättömistä voimavaroista. Ymmärrettäinkö vapaaehtoistoiminnan vaatimia resursseja, ammattimaisen ohjauksen ja organisoiminnan tarvetta nyky-yhteiskunnan politiikassa ja päätöksenteossa?

Kansalaistoiminnan ja vapaaehtoisuuden tila ja tulevaisuus on viime vuosina puhuttanut nuorisotyötä sekä laajemmin koko yhteiskuntaa. Poliitiikan saralta tunnetuksi sen tärkeyttä teki viime kaudelta Vanhasen hallituksen laaja kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. Tietoisuus osallisuuden ja osallistumisen tärkeydestä koskettaa kaikkia kansalaisia, mutta erityistä huolta siitä kannetaan nyt myös nuorten kohdalla. Uuteen nuorisolakiinkin (72/2006) on siten sisällytetty omat tavoitteet ja pyrkimykset nuorten osallistamisen edistämiseksi. Tässä suhteessa myös aikuisten tekemällä vapaaehtoistyöllä on merkitystä siinä, kasvaako jälkipolvemme aktiiviseen kansalaisuuteen ja millaiseen.

Suomen eläköityminen niin ikään tuo uuden asetelman myös vapaaehtoistoimintaan ja se näyttääkin esiintyvän niin haasteena kuin mahdollisuutena, kun kysytään – millä keinoin selviämme täysin uudelta tilanteesta, jonka vaikutuksista työmarkkinoihin, palveluiden säilymiseen, ihmisten hyvinvointiin ja demokratiaan ei vielä kaikin osin edes osata en-

nustaa. Kaikella tällä tulee olemaan väistämättä vaikutuksia myös vapaaehtoistyössä ja se asettaa kyseiset toimijat nyt uusien haasteiden eteen pohtimaan ratkaisuja ja keinoja uudenaikaisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Haasteena tässä tilanteessa onkin se, onko meillä riittävästi osaamista vapaaehtoistyön organisoimiseen ja kehittämiseen sekä saadaanko vapaaehtoistyön suuri arvostus näkymään myös vapaaehtoistoiminnan resursseina ja lisääntyvinä voimavaroina. On paradoksaalista, että esimerkiksi Aseman Lapset ry:n Walkers-yhteistoimintasopimuksia on purettu viime aikoina kuntien nuorisotoimissa siksi, ettei ole riittävästi resursseja vapaaehtoistoiminnan pyörittämiseen. Onko kyse tosiaan resursseista, kun toiminnan kautta on mahdollista saada mukaan arvokas palkatta toimivien vapaaehtoistyöntekijöiden tuoma resurssi ja voimavara?

Vapaaehtoistyö on työtä siinä missä muukin työ, mutta korvaus työstä maksetaan ainoastaan kiitoksena ja työn arvostuksella. Erityisyytenä on vielä se, että he toimivat tavallisen ihmisen taidoin sekä täysin omasta halustaan - vapaaehtoisesti! Ja vaikka palkkaa ei maksetakaan, on selvää, että vapaaehtoistyöntekijä antaessaan myös haluaa itse saada jotakin. Aika, jonka vapaaehtoistyöntekijä antaa toimintaan, on tänä päivänä rahaakin arvokkaampaa. Siksi pitää ymmärtää, että vapaaehtoisten kiittäminen ei ole itsestään selvää, helppoa eikä aina aivan ilmaista.

Vapaaehtoistyön luonne on muuttunut vuosikymmenten saatossa ja on loukkaavaa huomata, miten vapaaehtoistyön imagoa kuulee vieläkin vähäteltävän ihmisten puheissa.... ”se on sellaista mukavaa pikku puuhastelua.... pientä askartelua... kuka hullu ilmaiseksi nyt mitään tekee... ne on omanlaista sakkia ne vapaaehtoiset”. Tähän imagotyöhön vaaditaan tueksi ja suunnan näyttäjäksi kuntien ja yhteiskunnan poliittista johtoa, eikä tuki saisi jäädä pelkäksi arvokeskusteluksi.

Vapaaehtoistyö nähdään tulevaisuudessa yhteiskuntamme yhtenä avaintekijänä hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden sekä kansalaisaktiivisuuden kannalta. Nyt tarvitaan tekoja sanojen sijaan, sillä kohta voi olla liian myöhäistä. On surullista huomata, miten helposti organisaatiot luopuvat vapaaehtoistyöstä, satsaten ainoastaan ammattilaisten varaan. Lapset ja nuoret tarvitsevat pitkäaikaisia turvallisia aikuisia elämänsä rinnalla kulkijoiksi. Viime aikoina erityistä huolta tästä rinnalla kulkijoiden puutteesta on ilmaistu lasten-

suojelutyön puolelta, jossa kohdatut lapset ja nuoret kärsivät alati vaihtuvasta henkilökunnasta. Vapaaehtoistyöntekijän ja nuoren välillä syntyvässä vuorovaikutuksessa on myös jotain sellaista, mitä ammattilaiset eivät voi koskaan välittää. Tämän tulisi erityisesti meidän yhteisöpedagogien ymmärtää, sillä lapset ja nuoret, jotka elävät yhteisössä, omaavat kattavamman tukiverkoston ja hyvinvoinnin edellytykset. Siten myös yhteisöpedagogin suurimmaksi voimavaraksi ja osaamiseksi voitaisiin katsoa meidän kykymme luoda ja elää itse yhteisöissä. Yhteisömme tulee olla monipuolinen ja erilaisuuden rikastama. Ei riitä, että teemme työtämme toisten ammattilaisten ja nuorten parissa. Toimiva ja monipuolinen yhteisö käsittää myös nuorten vanhemmat, perheet, naapurit, ulkopuoliset aikuiset, yritykset, päättäjät jne. Esimerkiksi Walkers-toiminnassa olen ymmärtänyt tämän yhteisöllisyyden toimivan työmme peruskivenä, kun mukana on tavallisten ihmisten näkökulmia, taitoja ja osaamista sekä tietoa, jota ammattilainen ei voi yksin löytää.

Ammatilliseen nuorisotyöhön kuuluu kyky muodostaa ryhmiä ja yhteisöjä nuorista ja toimia heidän kanssaan. Yllättävää on kuitenkin ollut huomata nuorisotyössä toteutettavan vapaaehtoistyön osalta, että näitä taitoja ei aina osatakaan soveltaa aikuisten kohdalla. Kun kyseessä on vapaaehtoisten aikuisten ryhmä, tuntuu ettei sitä enää katsotakaan itselle kuuluvaksi toiminnaksi. Tämä ihmetyttää siksi, että alalla kuitenkin tiedostetaan se, että nuorten kasvu aktiivisiksi kansalaisiksi edellyttää nuorilla olevan kokemusta osallisuudesta yhteisöihin, toimivista suhteista myös aikuisiin eikä ainoastaan omaan vertaisryhmään. Opinnäytteessäni haluan nostaa esiin kysymyksen myös siitä, onko nuorisotyön ammatillisessa koulutuksessa riittävästi huomioitu vapaaehtoistoiminnan roolia osana opintojen kokonaisuutta. Haluan painottaa tässä myös sitä, että koulutuksessa tulisi antaa vapaaehtoistoiminnasta realistinen kuva ja kyettävä puhumaan ääneen myös sen sisältämisestä haasteista ja ongelmista, joita ohjaaja ei voi ammatissaan aina välttää.

Vapaaehtoistyössä luodaan yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa

Yleisimmillään käsite 'yhteisö' viittaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen tapaan, yhteisyyteen, ihmisten väliseen suhteeseen tai siihen, mikä on tie-

tylle ihmisryhmälle yhteistä. Yhteisöstä on kysymys silloin, kun ihmiset ovat liittyneet yhteen ja ryhtyneet yhteistoimintaan elinehtojensa parantamiseksi, jonka hallintaan kaikki yhteisön jäsenet osallistuvat.

Sosiaalinen pääoma tarkoittaa yhteisön sisäistä jäsenten välistä kykyä toimia keskenään ja erityisesti heidän luottamustaan toisiinsa sekä toimintaa edistäviä sosiaalisia suhteita yhteisössä. Sosiaalisen pääoman on kummassakin tapauksessa nähty edistävän henkilön tai yhteisön toimintamahdollisuuksia lähes samalla lailla kuin muissa yhteyksissä taloudellisen pääoman. Yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman kulmakiviä, yhteistyötä ja verkostoja, ei voida pitää mitenkään itsestään selvyytinä. Sosiaalinen pääoma tarvitsee syntyäkseen luottamusta kohtaavien ihmisten tai/ja organisaatioiden välillä.

Luottamuksen syntymisessä ryhmässä yhteistyön luonne, toiminnan sisältö ja vuorovaikutussuhteet ovat ratkaisevassa asemassa. Vapaaehtoisryhmässä tehtävän työn merkitys voikin olla siinä, miten ymmärretään ja siedetään ryhmässä olevia epävarmuuksia, ristiriitoja ja toimijoiden erilaisia tavoitteita – näistä tekijöistä syntyy parhaimmillaan uutta toimintaa innovoiva luova jännite. Tässä kiteytyy vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattilaisten välisen yhteistyön merkitys ja sen mahdollisuus opettaa vuorovaikutuksessa meille jokaiselle jotain, mitä emme yksin saavuttaisi. Asenteemme on kuitenkin ratkaisevinta, on muistettava että minulla on aina jotain opittavaa sinulta.

Kun luomme sosiaalista pääomaa vapaaehtoisryhmässä edistämällä työntekijöiden keskinäistä luottamusta, sitoutumista ja vuorovaikutusta, yltää hyvinvoivan organisaation vaikutus ulospäin – nuoriin ja muihin ihmisiin ja ympäristöön. Tällöin työntekijöiden ja vapaaehtoisten tieto sekä osaaminen pääsevät leviämään ulospäin ja vastaavasti tästä yhteistyössä tapahtuvasta vastavuoroisuudesta he saavat uutta tietoa ja osaamista omaan elämäänsä. On tärkeää ymmärtää myös muiden sidosryhmien merkitys: esim. yhdistysten hallituksen jäsenet, omien asiakkaiden tunteminen, tukijat, muut yhteistyökumppanit ja ulkopuoliset vaikuttajat. Tällöin organisaation hyvä maine, ulkoisten sidosryhmien myönteinen suhtautuminen ja luottamus toimintaamme kohtaan voidaan käsittää myös sosiaalisiksi pääomaksi. Hyvä maine ja luottamus ovat yhteisöllisyyden ja

sosiaalisen pääoman syntymisessä tärkeitä asioita, mutta yksin nekään eivät riitä, sillä todellinen sosiaalinen pääoma vaatii toistuvia kanssakäymisiä toisten kanssa. Tämä ymmärrettiin myös opinnäytetyöni taustalla toimivassa vapaaehtoistyön ammattilaisten verkostossa. Luottamuksen syntyminen vaatii myös työntekijöiltä pitkäaikaista sitoutumista omaan työhönsä, jotta luottamus kumppaneihin ja toistuvat tapaamiset mahdollistuisivat.

Ammatillinen vapaaehtoistyönohjaaja yhteisöllisyyden rakentajana

Ammatillinen vapaaehtoistoiminnan ohjaus on selvästi yleistynyt tultaessa 2000-luvulle. Nykyisen nuorisopolitiikan ja lastensuojelutyön sekä koko yhteiskunnan muutoksessa vapaaehtoisorganisaatioiden säilymisestä ollaan huolissaan ja yhtäaikaisesti sen merkitys nähdään koko ajan tärkeämpänä hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämiseksi. Tulevaisuudessa saattaa-kin siis menestyksekkäiden vapaaehtoistoimintojen taustalla vaadittavan yhä enemmän ammattimaista ohjausta ja näkemystä vapaaehtoistyöntekijöiden tueksi. Ammatillaisen tehtäväksi muodostuu tällöin muun muassa toiminnan liittäminen suurempaan kokonaisuuteen sekä selkeä ja tarkoituksenmukainen toiminnan organisointi.

Ammatikseen vapaaehtoistoimintaa ohjaavat työskentelevät hyvin eriyteisellä maaperällä. He ohjaavat palkatta toimivia ihmisiä yksilöinä ja ryhmänä pyrkien heidän kanssaan tuottamaan laadukasta palvelua ja toimintaa sitä tarvitseville. Vapaaehtoisten johtamisestakin puhutaan tässä yhteydessä, joka ei olekaan niin itsestään selvää. Vapaaehtoisia johdettaessa kun käytössä eivät enää olekaan samat lainalaisuudet verrattaessa palkkatyön johtamiseen. Johtamisen keinot pohjautuvat pitkälti ryhmien ja yksilöiden ohjaamiseen. Vapaaehtoisetkin tekevät kuitenkin työtä, jolla on ammatillisen työn lailla tavoitteet ja omat vaatimuksensa. Kun hommat eivät luistakaan suunnitellusti huomataan, että vapaaehtoisten ohjaamisen keinot tuntuvat haasteellisilta. Samanaikaisesti ammatillainen joutuu etsimään omaa rooliaan suhteessa vapaaehtoiseihin - kaveri, työkaveri, ohjaaja, asiantuntija, esimies? Toisaalta vapaaehtoistyöntekijöiden asettamat persoonakohtaiset haasteet koettelevat työn arjessa alati ammatillaisen ongel-

maratkaisutaitoja. Tästä syystä vapaaehtoistoiminnasta kokemattomat ammattilaiset, jotka eivät tunnusta tai näe riittävästi vapaaehtoistyön kokonaisuuden tuomaa lisäarvoa, arvostusta ja merkityksellisyyttä, saattaa lyödä hanskat tiskiin nopeasti. Toisaalta kokenutkin ammattilainen saattaa väsyä jatkuviin työnvaatimuksiin, jos hän ei saa tarpeeksi tukea ja ymmärrystä omalta organisaatioltaan, esimieheltään tai työyhteisöltään.

Ammattilaisella on kuitenkin suuri merkitys vapaaehtoistyöntekijöiden ja –toiminnan ohjaajana, rakenteiden ylläpitäjänä ja laadukkaan vapaaehtoispalvelun tuottajana yhdessä muiden kanssa. Ohjaajaa tarvitaan, sillä kokemuksesta tiedämme kaikki, mitä seuraa jos joukko ihmisiä ryhtyy toimimaan keskenään ilman selkeää ja sovittua johtajaa. Seuraa ainakin aluksi melkoinen kaaos, kun ihmiset alkavat etsiä roolejaan ja jopa taistelevat niistä keskenään. Ammattilaisen tehtävänä on ohjata ryhmän ja yksilöiden mahdollisuuksia toiminnassa ja ottaa huomioon yksilölliset piirteet. Ammattilainen kannattelee toiminnassa ikään kuin yhteistä hiiltä, johon yhdessä vapaaehtoisten kanssa puhalletaan. Tärkein ammattilaisen tehtävä on antaa vapaaehtoisten olla vapaaehtoisia. Vapaaehtoisten tulee saada keskittyä omaan toimintaansa ja hänen voimavarojaan on osattava organisaation tasolta kunnioittaa. On olemassa ikäviä esimerkkejä myös siitä, miten vapaaehtoisia on yliaktivoitu ja ikään kuin käytetty loppuun. Kun vapaaehtoinen väsyessään on vaatinut kuuntelijaa ja arvostusta työlleen, on hänelle saatettu kylmästi osoittaa ulko-ovea. Näin ei vapaaehtoistyöntekijöitä voida enää olettaa kohdeltavan, päinvastoin vapaaehtoistoiminnan tulisi rakentua ihmisen osaksi elämää siten, että siitä saisi voimavaroja omaan jaksamiseen omassa arjessa ja työssään. Hyvinvoivat ja tehtävänsä tietävät vapaaehtoiset tukevat myös ammattilaista jaksamaan omassa työssään.

Lopuksi

Yhteisöpedagogin ylemmän ammattikorkeakoulun tutkintoni myötä olen saanut vahvuuksia hahmottaa nyky-yhteiskunnan ja nuorisotyön tilaa siinä. Tämä on myös vahvistanut luottamusta omiin näkemyksiini. On tärkeää muistaa avata itselleen oman ammattinimikkeensä tarkoitus ”yhteisöpedagogi”. Sen myötä muistan rohkaista kaikkia alalla toimivia rakenta-

maan ympärille yhteisöjä, sillä ilman niitä jäämme pelkiksi ”pedagogeiksi” vailla päämäärää.

Lähteet

Lahtela, Minna 2008. Voiko vapaaehtoisporaasta kasvaa SIKA? - Yhteistyöstä voimaa ammatilliseen vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.]

Opinnäytetyön tiivistelmä on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/343981/tiivistelma.doc>

Kuva 12.

Osallisuus ja yrittäjyyskasvatus mahdollistavat koulu yhteisössä erilaisia kehittämisspolkuja kaikenikäisille koululaisille. (Kuva: Merja Kylmäkoski.)

Osallisuus yläkouluissa

Anna-Leena Ranto

Yrittävä käyttäytyminen on tullut tärkeäksi yhä nopeammin muuttuvassa maailmassa. Koulu on osana yhteiskunnan kulttuurista ja poliittista verkostoa jatkuvasti alttiina erilaisille suuntauksille. Epävarmuuden lisääntyminen elämän eri alueilla vaikeuttaa nuorten elämänhallintaa ja tulevaisuusorientaatiota.

Osallisuudella ja sen opettamisella on suomalaisessa yhteiskunnassa tilaus. Perusopetuksen yhtenä tavoitteena onkin antaa oppilaalle sellaiset valmiudet, että hän pystyy osallistuvana kansalaisena kehittämään demokraattista yhteiskuntaa (POPS 2004, 14). Aktiivisuus opitaan arkipäivän toiminnassa. Osallisuuteen on kasvettava ja se tarvitsee paljon harjoittelua erilaisissa toimintaympäristöissä.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, seitsemännessä luvussa *Ehettäminen ja aihekokonaisuudet*, käsitellään kasvatusta ja opetusta ehyttäviä teemoja, joiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Tavoitteena on ohjata tarkastelemaan ilmiöitä eri tiedonalojen näkökulmista rakentaen kokonaisuuksia ja korostaen yleisiä kasvatuksellisia ja koulutuksellisia päämääriä. Osallistuva kansalaisuus on kytketty yrittäjyyteen ja ilmaistu perusopetuksen osalta yhtenä seitsemästä aihekokonaisuudesta:

1. Ihmisenä kasvaminen
2. Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys
3. Viestintä ja mediataito
4. *Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys*
5. Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta
6. Turvallisuus ja liikenne
7. Ihminen ja teknologia

Opetuksen eheyttäminen ja aihekokonaisuudet edellyttävät, että oppilaalle opetetaan vaikuttamistapoja ja kehitetään hänessä osallistuvan kansalaisen valmiuksia mahdollisuuksien mukaan kaikissa oppiaineissa. Opetussuunnitelmaa laadittaessa aihekokonaisuudet tulee sisällyttää yhteisiin ja valinnaisiin oppiaineisiin sekä yhteisiin tapahtumiin ja niiden tulee näkyä koulun toimintakulttuurissa. (POPS 2004, 32-37.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa vuosiluokat 8-9 muodostavat perusopetuksen päättövaiheen, jonka tehtävänä on osaltaan kehittää myös valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja työelämässä. Oppimistavoitteisiin kuuluvat osallistuvan kansalaisuuden ja yrittäjyyden sisällöt. Osana tätä on työelämään tutustuminen. Yhteiskuntaopin opetukseen sisältyvät nämä samat tavoitteet; yrittäjyydestä ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta kiinnostuminen.

Yrittäjyyskasvatuksen pääasiallinen tavoite on yrittäjyyteen ja yrittäjänä toimimiseen tutustuminen, mikä yleensä tapahtuu erilaisten projektien ja itse tekemisen kautta. Yrittäjyyskasvatus on myös asennekasvatusta, jonka avulla halutaan saada nuoret ymmärtämään, että omalla toiminnalla on huomattava merkitys omaan elämään ja ympäristöön.

Nykyisin yrittäjämäistä asennoitumis- ja toimintatapaa pidetään kansalaistaitona. Esimerkiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ja Suomen Yrittäjien koulutusmateriaaleissa esitellään kaikille kuuluvina ominaisuuksina muun muassa vastuullisuus, riskinotto, luovuus, vuorovaikutustaidot, joita kutsutaan myös yrittäjyysvalmiuksiksi. Yläkoulun oppilas voi tiedostamalla ja kehittämällä yrittäjyysvalmiuksiensa käyttämistä vahvistaa osallisuuttaan ja siten myös yksilönvapauttaan sekä oppimisympäristöjen ongelmaratkaisutilanteissa että muualla elämässä.

Yrittäjyyskasvatuksessa on asetettava etusijalle nuorten yhteiskunnallisen ja taloudellisen osaamisen kehittäminen. Koulun ja paikallisen yhteisön (yrittäjät, kuntapäätäjät) vuorovaikutus kehittää nuorten kykyä osallistua yhteisten asioiden hoitoon. Päätöksentekoon osallistumisen mahdollistaminen ei tarkoita sitä, että aikuiset kirjoittavat nipun paperia päätökseksi ja antavat nuorten kommentoida sitä. Se, miten opitaan osallistumaan, tapahtuu osallistamisen kautta. Nuorille pitää jättää mahdollisuus

osallistua suunnitelmiensa toteuttamiseen, jotta he voivat tuntea saaneensa jotakin aikaan.

Nuorten osallisuuden vahvistamisessa avainasemassa on arjen osallisuus. Jos arjen ympäristö ei tue nuoren osallistuvan identiteetin muodostumista, yhteisiin asioihin vaikuttaminen jätetään helposti myöhemmäksi elämässä muiden harteille. Osallisuuden edistämiseksi tarvitaan yhteistyötä kaikkien nuorten elämään vaikuttavien tahojen kanssa. Siksi koulun ja kunnallisen nuorisotoiminnan sekä muun sosiaalisen ympäristön on tarjottava nuorille mahdollisuuksia vaikuttaa heitä itseään koskeviin päätöksiin.

Osallistamalla tehdään mahdolliseksi oppimisprosessi, jossa yksilö omakohtaisten kokemusten avulla tai seuraamalla osallistavaa toimintaa oppii osallistumisen keinoja ja on myös sitä kautta osallinen (Andersson 2007, 160). Varmaa on, että ne nuoret, jotka ovat omakohtaisesti havainneet osallisuuden mielekkyyden ja merkittävyyden, haluavat osallistua aktiivisemmin yhteiskunnalliseen päätöksentekoon myös myöhemmin. Yrittäjyyskasvatus on osa elinikäistä oppimista, joka täydentyy ihmisen oppimisen eri elämävaiheissa aina varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen jatkuen vielä työelämässäkin.

Lähteet

Andersson, Jari 2007. Vammala – lasten ja nuorten kunta? Lasten ja nuorten osallisuus päätöksenteossa. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 77. Opetushallitus, Nuorten osallisuushanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Sarja A 3, 2007. Helsinki: Hakapaino Oy.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Ranto, Anna-Leena 2009. ”Se on vierasta maaperää”. Tutkimus varsinaissuomalaisien yläkoulujen ja lukioiden opettajien yrittäjyyskasvatuskäsityk-

sistä. Case YES –keskushankkeen kumppanuuskoulu Elisenvaaran koulu ja lukio. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.]

Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa:

<https://publications.theseus.fi/handle/10024/5541>

Kuva 13.
Riitta ja monikulttuurisuusnuket. (Kuva: Suomen YK-liitto.)

Yksilöitten yhteisöt – tulevaisuuden tuhovoima

Riitta Kempainen–Koivisto

Takanani on 23 vuotta järjestöllistä nuorisotyötä Kuopiossa ja Helsingissä sekä 3 vuotta kunnallista nuorisotoimen pestiä Rovaniemellä. Vuosien varrella osaamistani on lisännyt useampi pitkäkestoinen nuorisoalan koulutus. Näissä kaikissa on aina otettu muutosta vastaan, treenattu toisen ihmisen kohtaamista, esimiehenä toimimista ja johtamista. Seikkailuohjaajakoulutuksessa vahvistin ryhädynamiikan menetelmien hallintaa ja keskityin temppeujen sijaan pedagogiikan ymmärtämiseen. Kiinteä osa työtäni ja opinhalujani on aina ollut myös toiminta monikulttuuristen ihmisten kanssa.

Yhteisöjen kehittämiskoulutusta on tarjottu järjestöille koko 2000-luvun ajan. Pääsin pohtimaan yhteisöllisyyden olemusta, kompastuskiviä ja haasteita nuorisotyön kontekstissa. Aihe – yhteisöt ja yhteisöllisyys – on jo teemana sellainen, että se vaatii olemista ja aikaa toisten ihmisten kanssa, ryhmää. Hurahdin kehittämisen tiellä dialogisuuteen, koska ymmärsin jossain vaiheessa, että omassa kuuntelijan taidoissani on puutteita. Ei ollut helppo tajuta, että itse marssin kuin norsu eläintarhassa reippaasti varpaille ja välistä astun lyttyyn ihan koko viattoman ihmisen, työkaverin, jalan. Opin sen, että yhteisön kehittäminen onkin monilta osin ollut oman itseni kehittämisen projekti.

HUMAKin Yhteisökehittäjän opintokokonaisuus (30 op) oli merkittävä pitkä yhteisöllisyyden ymmärtämisen ja toimimisen koulutus. Teemaa käsiteltiin erilaisista työpaikoista tulevien aikuisten kanssa. Opin, että kehittyäkseni yhteisöjen ymmärtämisessä kannattaa aina hakeutua mahdollisimman erilaisten ihmisten joukkoon. Vieraat äänet, toisenlaiset tavat ja oppimisen kulttuurit avaavat korvia ja suita ihan toisenlaiseen vuorovai-

kutukseen kuin samanlaisessa nuorisotyöntekijöiden kulttuurissa elävien kanssa konsanaan.

Yhteisöpedagogin ylempää AMK-tutkintoa aloittaessani talvella 2007 odotin saavani lisää yhteisömannaa. Yhteisöt olivat ytimissä, vaikka ammattinimike vielä vahvasti yleisen ihmettelyn kohde.

Yksilö jyllää yhteisön yli

Tuore ja uusin alan kirjallisuus ja innostavat opettajat aloittivat ryhdikkäästi koko opintokokonaisuuden ja jäntevöittivät opintoja. Tutkimuksia ja kokemuksia lukiessani opin refleктоimaan omaa työtäni. Minulla oli oikeus lukea ja siihen oli varattu tarpeeksi aikaa, joka olikin suurta herkkua arkipäivän työn teolle. Sain katsoa muuttuvaa yhteiskuntaa, löytää uusia merkityksiä työyhteisöjen tekemisille ja muuttumistarpeille. Ja vaikka ylioppilas oli englantinsa lukenut, ei tarttuminen vieraskieliseen yhteisöjen kehittämiskirjallisuuteen olisi ehkä tullut muutoin mieleeni. Aloitin urakan oppimalla ymmärtämään yhteisöllisyyttä ja sen monipuolista olemusta. Päätin jo alussa, että en lähde haahuilemaan aiheen lähimaastoon vaan sukellan syvemmälle. Aikomukseni oli kasvaa luvan kanssa alaspäin.

Mahdollisuus olisi ollut innostua vähän kaikenlaisesta kirjallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Pitäydyin kuitenkin jo alusta lähtien omassa lempiteemassani, kasvatuksessa kansainvälisyyteen. Halusin kuvata yhteisöllisyyttä lasten joukossa, tutkailla käytettyjä menetelmiä ja tuoda esiin kehittämistarpeita.

Opiskelijaryhmämme oli homogeeninen ja vahvasti nuorisotyöpainotteinen. Usein keskustelu oli kuin olisi kellunut Allianssi–risteilyllä pari vuotta putkeen. Nuorisotyön substanssi piti otteessaan ja yhteisönäkömä oli samasta ikkunasta yhteen suuntaan katsomista.

Ja kun kukin meistä oli rakentanut 10–20-vuotista uraa nuorisoalalla, niin kyllähän nuo aikaansaannokset, omat tekemiset ja saavutukset, menetykset ja kokemukset hallitsivat yhteistä keskustelua vahvasti. Vahva individualistinen MINÄ oli läsnä oppimisyhteisössä kuin suuri totuus, yhteisöllinen ME joskus piipahti luonamme.

Miten vaikeaa olikaan poisoppiminen minäkeskeisyydestä, minun työpaikastani ja minun tekemisistäni! Korvani pysyivät myös kuuliaisesti auki kun muut refleктоivat nuorisotyön tekemisiään ääneen. Yhteisöllisyys riipi ja raapi kylkiä näiden yksilöllisten tekemisten rinnalla. Olisin ehdottomasti tarvinnut potkaisua avarampaan näkökulmaan, katsomaan ikkunasta toiseen suuntaan. Mutta kun tämä nuorisotyö on niin elämän napa! Taisinpa kaivata hiilausta moninaiseen elämän muutokseeni, ja ryhmä toimi tässä mainiona keski-ikäistyvän naisen, yksinhuoltajan ja leskirouvan uuden elämän voidepurkkina ja pitovoiteena.

Nettiyhteisöllisyyttä

Olin piipahtanut HUMAKin oppimisalustalla HumakProssa muunto-koulutuksessa vuonna 2002. Nyt kuitenkin tekstinkäsittely takkusi enkä osannut hyödyntää sitä yhteisöllisenä sosiaalisen median oppimisalustana. Tuottamani tekstit ja pohdintani olivat avoimesti muiden luettavissa ja kommentoitavissa, mutta yhteisöllisesti emme juurikaan HumakProssa toimineet. En siis innostunut ja syöksynyt uuden tuntemattoman foorumin sisään vaan koin lähinnä muutosvastarintaa.

Opintojen aikana keskustelu velloi järjestöjen ja kuntien nuorisotyön tulevaisuuden pohdinnassa. Työyhteisöt ovat haasteellisia paikkoja, joista meillä aikuisopiskelijoina oli monenmoisia kokemuksia. Opin ymmärtämään että yhteisöjen johtajuus on haaste, mutta niin on myös alaisena toimiminen. Johtajan rooli on olla yhteisönsä mentori, mahdollistaja ja taustavaikuttaja. Alaisen tehtävänä on työ.

Facebook oli rantautunut Suomeen syksyllä 2007. Hurahdin opintojen myötä sen saloihin ja kavereiden keräily alkoi. Pystyitiin sähköpostiin tukiringin Helsinkiin ja Rovaniemelle. Olin mukana Allianssin nettisivujen Nurkka-keskustelupalstalla. Ajoin tietokoneen A-kortin. Elämäni ensimmäistä kertaa bloggasin. Olin aika syvästi olemassa.

Opinnäyte ajattelun syventäjänä

Tutkin opintojeni aikana lasten osallistamista kansainvälisyyskasvatustilanteissa. Luistelin 60-luvun Rovaniemellä Lapinaukean kentällä pakoon Mustaa Miestä. Nyt 40 vuotta myöhemmin oma poikani pelkäsi Mustekalaa samassa leikissä Töölön luistelukentällä. Pelin nimi oli muuttunut, mutta henki on säilynyt samana.

Havaitsin, että yhteisöllisyyttä pitävät yllä samat vanhat asenteet ja uskomukset, lasta ei osata kuulla eikä osallistaa. Yleistä on se, että ohjaaja täyttää yhdessäolon ajan tekemisellä ja toiminnalla. Asioista keskusteleminen ja yhdessä pohtiminen on vaikeaa. Ajan kanssa ajattelu on jotenkin ei-tekemistä ja ei-tavoiteltavaa. Ei-nuorisotyötä.

Erilaisuutta lasten yhteisöissä ei osata hyödyntää, eikä menetelmiä ja materiaaleja käyttää. Lapsille puhutaan asioita, jotka pikemminkin vahvistavat ennakkoluuloja ja stereotyyppioita kuin uudistavat ajattelua. Näin havainnoin 7–8-vuotiaita lapsia koululuokassa, iltapäiväkerhon toimintatuokiossa ja lasten leireillä, joissa oli esillä kansainvälisyyskasvatuksellinen teema.

Huomasin, että pitkäjaksoinen, parin kuukauden viikoittainen intialainen musiikkipaja toimii musiikin ehdoin. Aineksia monenmoiseen vieraan kulttuurin kohtaamiseen ja ymmärtämiseen olisi ollut, mutta musiikin oppiminen oli pääasia, ei tunnetasolla laajemman kontekstin ymmärtäminen.

Yllätyin, että iltapäiväkerhon toimintatuokio oli opettajamaista koulun jatkoa iltapäivässä, jossa tieto hallitsi tunteita ja lasten osallistaminen oli toisarvoista. Lasten leiripäivät täyttyivät intiaanien sulkapähineistä, tiippiistä, etäisten maitten kaukaisista ja eksoottisista tarinoista ja muka-tavoista. Kuulijana ja tekijänä istui monikulttuurisen perheen lapsi, joka tuntui olevan kauempana lapsiyhteisöstään kuin maa, jossa pippuri kasvaa. Ei oikein maistunut vietnamilainen riisikakku eikä marokkolainen kuskus.

Kansainvälisyyskasvatuksen strateginen polku onnahtelee. Suvaitsevassa Suomessa venäläiset ovat yhtä kaukana kuin somalialaiset. Kantasuomalaisen yhteisöllisyyden tunne vahvistuu samanaikaisesti kuin globaalien maailman haaste lasten kanssa toimiville kasvaa.

Kansainvälistyminen onkin haaste lapsi- ja nuorisotyölle. Entistä selkeämmin on toimittava ja uusia malleja etsittävä maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten integroimiseksi yhteiskuntaan.

Ajatteluni tematiikasta päätyi opinnäytteessä siihen, että ammuin alas käsitteet monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus. Olin vaiheessa, jossa ymmärsin, että meidän on opittava uusi tapa puhua asioista ja samalla otettava uusia sanoja käyttöön. Ei auta vanhat mantrat, joiden mukaan erillaisuus on rikkautta ja suvaitsevaisuus hyve. Erillaisuus on särmiä, surua, huutamista, väärin tekemistä ja olemista ja siksi juuri tavoiteltavaa. Suvaitsevaisuus on oman itsensä muuttamista, kuuntelemista, suuri työ ihmisenä kasvamisessa, ei mikään itsestään selvyys.

Se, miten ylemmän AMK:n opinnoissa sain syvennettyä omaa nuorisotyön eetostani, tulikin juuri opinnäytteen edetessä kohti huipentumaansa, omaa pohdintaa. Ei se, että sain sekavat ajatukseni kirjoitetuksi mustien kansion väliin säällisessä muodossa, vaan se, että tulin ajatusteni kanssa kaivostani ylös lehtien palstoille.

Päädyin epämääräisten tuntemattomien valkoisten miesten foorumeille monologiksi blogeihin. Huomasin yhtäkkiä kaiken kasvuni rinnalla, että olenkin monikulttuurisuuden uusi puppugeneraattori. Joku ihmetteli toisten peesatessa, että mistä tällainen äpärä on oikein sikiintynyt.

Vieläkin tärisen ja ääneni värisee, kun googletan nimeni ja löydän itseni sellaisten netti-yhteisöjen sivuilta, johon en tunne kuuluvani. Johon en ole liittynyt, jonka aatteita en omista, ja josta en pääse irti. Olen ikään kuin olemassa koko ajan pysähtyneessä reaaliajassa. Tunnen olevani pieni tyttö pulpetissani, leikkihetken toimintatuokiossa, leiripäivän askartelupisteessä ja hyvin hiljaa. Kukaan ei kysy, ei ole kiinnostunut kuulemaan, miltä minusta tuntuu. Miltä musta tuntuu, kun valkoinen mies iskee.

Ammattikorkeakouluni on nyt käyty. Mutta oppimisessa olen jälleen kerran vasta alussa. Olen siirtynyt käsittelemään yksilöitten yhteisöjen tuhovoimaa.

Ylpeänä eteenpäin

Suoritin ylemmän AMK-tutkinnon ja nuorisotyöelämäni sai tutkinnon myötä virallisen, arvostetun tunnustuksen. Juhlin sitä vaahtokarkeilla ja kuohuviinillä, kuten kaikkien aikaisempien opintojeni päättyessä on ollut tapana.

Työkalupakissani on nyt enemmän vuorovaikutustaitoja. Kehittämistyön strategioita ehtii tulla ja mennä, mutta aina pitää muistaa vahvistaa yhteisön heikointa lenkkiä ajoissa. Yhteisöt elävät säröistä, riskeistä ja tympeistä ihmisistä, joitten kanssa kuitenkin tehdään hyviä asioita, työtä yhdessä.

Uskon, että valmiuteni toimia erilaisten yhteisöjen jäsenenä ja kanssa on vahvistunut. Jatkuva työn kehittäminen on johtanut pakostakin kehittymiseen myös ihmisenä. Osaan synnyttää uutta tietoa, ymmärrän akateemisten taitojen arvon ja tunnen, että osaan kansanomaistaa kuulijalle oleellista tietoa. Sellainen haju tajuta asioita, yhdistää ja mallittaa on vahvistunut. Olo on kuin bändin jätkällä: osaan sanoittaa, säveltää, sovittaa ja roudata niin, että biisit soi.

Yhteisen dialogin synnyttäminen on taitolaji, jota globaalissa maailmassa tarvitaan ja joita taitoja kaikkien olisi opittava. Nyt olen innostunut yhteisöllisyyden sosiaalisista alustoista. Bloggailen sujuvasti, perustin pari nettiryhmää ja odottelen uusia keinoja vaikuttaa ihmisiin. Olen rakentamassa yhteiskunnallista yritystä. Luulen, että se on se Vanhasen Matin Kuusamon laduilla hukassa ollut porkkana. Porkkanat kun aktivoi, kannustaa, mentoroi, tutoroi ja ties millä muulla tavoin mahdollistaa tuntemattomien ja tuttujen ihmisten verkostoja ja tekee elämisen mielekkääksi.

Tänään tuntuu, että olen vahva. Kannan yhteisöpedagogin viittaa ylpeänä harteillani. Olen vapaa tuulen vietäväksi. Lentäisinkin, jos minulla olisi siivet. Heittäydyn tilanteisiin. Dialogisuuden koen keinoksi toimia yhteisöissä niin, että kaikkien ääni kuuluu ja jokainen tuntee olevan osallisena. Joinakin päivinä ihan konkreettisesti tunnen, miten olen levittänyt onnellisuutta ympärilleni, hipaissut ilman kosketusta. Hyvin usein huomaan, että punon ja availen Jaana Venkulan merkitysten piuhoja. Hykertelen aina kun oivallan jotain oleellista.

Vuonna 2004 opettajan pedagogisten opintojen myötä hurahdin konstruktivismiin uskoon. Ajatella, että se mitä opettajuudessa nykyisin suuressi kaivataan, on sitä mitä nuorisotyössä on aina tehty! Vuonna 2008 yhteisöpedagogi (ylempi AMK) –nimikkeestä jätin konstrumaisesti sulku-merkkin sisällön pois. Ajattelin, että pelkkä yhteisöpedagogi riittää, muutenkin niin vaikea sana.

Keväällä 2009 mietin, olisinko koordinaattori vai innostaja erään hyvän brändin bändissä. Ymmärsin, että osaan tehdä useita ajatuksia mahdolliseksi, saan systeemin toimimaan ja voin vaikuttaa. Koordinoinnista ei ollut kysymys, ja koska on usein niitäkin päiviä, jolloin en ole ollenkaan innostava, jätin innostajankin nimikkeen pois. Päädyin pohtimisen myötä siihen, että olen mahdollistaja.

Syksyllä 2009 levitin yhteisöpedagogin viitan harteilleni ja suuntasin aamuisin HUMAKin Tornion kampukselle. Alle puin lämpimikseni mahdollistajan ihokkaan. Tämä varustus ylläni olen yrittänyt mahdollistaa sitä, että pohjoisen Suomen yhteisöpedagogi-opiskelijoiden yksilöllisyys muotautuisi yhteisöllisyyden tehovoimaksi.

Lähteet

Kempainen-Koivisto, Riitta 2008. Kuka pelkää mustaa miestä? Globaalikasvatusta lasten kanssa. Opinnäytetyö. Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma (ylempi AMK-tutkinto). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Helsinki. [Julkaisematon.]

Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa:

<https://pro.humak.fi/humakpro/humak/343255/Maailmankansalaiseksikasvaminen2.pdf>

Merja Kylmäkoski (toim.)

AVAUKSIA YHTEISÖLLISYYTEEN

AVAUKSIA YHTEISÖLLISYYTEEN on kirja sinulle, joka toimit nuoriso- tai järjestötyön alalla ja olet kiinnostunut yhteisöllisyyden ilmenemismuodoista nuoriso- ja järjestötyön kentillä, haluat tutustua järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelmassa (ylempi AMK-tutkinto) valmistuneiden opinnäytetöiden tuomaan uuteen tietoon tai harkitset alan jatko-opintoja.

Kirjassa neljätoista ensimmäistä Humanistisen ammattikorkeakoulun järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelmasta (ylempi AMK-tutkinto) valmistunutta opiskelijaa pohdiskelee yhteisöllisyyden merkitystä omien opinnäytetöidensä kehyksessä sivuten myös yhteisöpedagogi (yamk) -opintojensa kokemuksia opiskelun yhteisöllisyydestä ja opintojensa merkitystä omalla ammatillisella kasvulleen.

Kirjan tavoitteena on tehdä tunnetuksi järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelmaa (ylempi AMK-tutkinto) ja tästä koulutusohjelmasta valmistuneiden yhteisöpedagogien (yamk) opinnäytetöitä sekä herättää keskustelua yhteisöjen kehittämisestä ja kehittäjistä nuoriso- ja järjestötyön alalla.

ISBN 978-952-456-094-8

ISSN 1796-3850

